

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Смолярова М. Л.

ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

ПРАКТИКУМ

Електронне видання комбінованого
використовування на DVD-ROM

Запоріжжя ЗНТУ 2017

УДК 349.3 (076)
C51

*Рекомендовано до видання Вченою радою
Запорізького національного технічного університету
(Протокол №3 від 06.11.2017 р.)*

Рецензенти:

Болокан І. В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Запорізького національного університету;

Киян В. Я. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права Класичного приватного університету

Смолярова М. Л.

C51 Право соціального захисту [Електронний ресурс] : Практикум / М. Л. Смолярова. – Електрон. дані. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2017. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана.

ISBN 978-617-529-184-9

Зміни у законодавстві в сфері соціального захисту, динаміка пенсійних відносин, відносин із надання допомоги та соціальних послуг та потреби практики вимагають постійного оновлювання знань студентів. У практикумі містяться методичні вказівки, плани практичних занять, задачі, тестові завдання, нормативно-правові акти, література до кожної теми дисципліни.

Призначений для студентів, які навчаються у вищих навчальних закладах за спеціальністю 081– «Право» при вивченні дисципліни право соціального захисту, а також студентів неюридичних спеціальностей при вивченні основ правознавства.

УДК 349.3 (076)

ISBN 978-617-529-184-9

© Запорізький національний
технічний університет, 2017
© Смолярова М. Л., 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
Програма навчальної дисципліни «Право соціального захисту».....	10
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ.....	16
Тема 1. Поняття, предмет, метод і система права соціального забезпечення.....	16
Тема 2. Джерела права соціального забезпечення.....	26
Тема 3. Основні принципи права соціального забезпечення.....	37
Тема 4. Правовідносини у сфері соціального забезпечення.....	46
Тема 5. Система державних органів та їхні функції зі здійснення соціального забезпечення.....	60
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ.....	71
Тема 6. Пенсійне забезпечення в Україні.....	71
Тема 7. Пенсійне забезпечення у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.....	81
Тема 8. Недержавне пенсійне забезпечення.....	95
Тема 9. Державні соціальні допомоги.....	109
Тема 10. Соціальні пільги та соціальне обслуговування.....	120
Список нормативно-правових актів використаних у навчальному виданні.....	132
Список навчальної літератури.....	138

ПЕРЕДМОВА

Право соціального захисту України є однією з дисциплін, яка вивчається студентами за спеціальністю 081 – «Право». Вивчення цієї дисципліни передбачає, крім лекцій, проведення практичних занять, а також складання екзамену.

Цей практикум підготовлено з метою надання у першу чергу допомоги студентам у вивченні права соціального захисту. Практикум відповідає програмі курсу «Право соціального захисту».

Метою навчальної дисципліни «Право соціального захисту» є сприяння засвоєнню фундаментальними знаннями наукової методології та з'ясування широкої, внутрішньо узгодженої, хоча і не кодифікованої, сукупності правових норм, що характеризує право соціального забезпечення як самостійну галузь.

Основні завдання навчальної дисципліни «Право соціального захисту»: досягти чіткого розуміння вихідних загальних положень права соціального забезпечення – предмета, метода, принципів, джерел та суб'єктів права, які розкривають своєрідність і специфіку правового регулювання, освітити основні види соціального захисту населення України в сучасних умовах, гарантії захисту з боку держави, розглянути концептуальні основи реформи соціального забезпечення в Україні.

Практикум складається з двох розділів, що містять 10 тем. До кожної теми подано методичні вказівки, плани практичних занять, перелік основних нормативних актів, список літератури, задачі та завдання. Питання плану практичних занять є зразковими, орієнтовними. Залежно від кількості годин викладач, що веде практичні заняття, визначає коло основних питань, які студенти мають підготувати.

Обсяг питань, що вивчаються, досить великий. Законодавство нараховує значну кількість нормативних актів. Природно, що повного знання їх від студентів вимагати важко, та в цьому і немає потреби. Головне, щоб студент у них орієнтувався, знав найбільш важливі вузлові норми, розумів

їхній зміст та зв'язок із іншими нормами, умів їх знайти та застосувати у конкретній життєвій ситуації. Однак слід врахувати, що саме по собі читання нормативного акту – заняття малоефективне, якщо не поєднувати його з вивченням наукових джерел.

Не варто захоплюватися читанням коментарів – вони розраховані на фрагментарні довідки, а не на систематичне засвоєння. Приступаючи до вивчення права, студент повинен вчитися юридично мислити, самостійно, без коментарів, довідників, оцінювати ту або іншу правову ситуацію (наприклад, при вирішенні задач). Більше уваги потрібно приділяти навчальній, монографічній літературі, статтям у наукових журналах.

Таким чином, готуючись до практичних занять, треба:

- уважно ознайомитися з планом заняття і списком нормативних актів, що рекомендуються, та літературних джерел;

- засвоїти методичні вказівки, вивчити відповідні питання в конспекті та підручнику;

- опрацювати нормативні акти з даної теми;

- законспектувати одну або дві наукові праці з рекомендованого списку літератури;

- використовуючи вивчений матеріал, вирішити задачі, вказані викладачем.

Розкриваючи теоретичні питання, студенти повинні прагнути до максимально повного та чіткого викладу всіх проблем, що досліджуються. При цьому важливо показати діалектику їхнього розвитку, розкрити відмінності в трактуванні положень, які розглядаються, провести порівняльний аналіз питань, що висвічуються у відповідних розділах різних підручників і в спеціальній літературі.

Аналізуючи зміст правових норм, студенти мають в обов'язковому порядку давати точні і конкретні посилання на відповідні нормативно-правові акти: вказувати коли і ким вони прийняті, відповідні статті (пункти, підпункти і т. ін.). При цьому студенти повинні звертатися безпосередньо до нормативних актів, а не викладати їх зміст за навчальною,

довідковою або популярною літературою. Використовуючи коментар до законодавства, необхідно розмежовувати текст коментаря від тексту самого нормативно-правового акту.

Конспектування літератури не повинне носити характер механічного переписування. Літературне джерело треба обов'язково заздалегідь прочитати, не конспектуючи. Потім потрібно прочитати текст і занотувати цікаві фрагменти у вигляді цитат або своїми словами, посилаючись кожного разу на сторінку. Важливо, щоб законспектований матеріал, незалежно від його обсягу, був достатній за смисловим змістом і логічно завершений.

Вирішуючи практичні завдання (казуси), потрібно давати відповіді на поставлені питання повні і обґрунтовані як нормативно, так і логічно. Потрібно уважно розібрати всі елементи задачі. Логічному і нормативному обґрунтуванню повинен відповідати кожний висновок, зроблений при відповіді на те або інше питання і кінцевий, і проміжний. Не можна робити висновків, які лише фіксують порушення закону. Треба обов'язково показати наслідки такого порушення і способи відновлення порушених прав.

При використанні судової практики необхідно пам'ятати, що самі по собі постанови Пленуму Верховного Суду України не містять норм права. Вони тільки дають їхнє офіційне тлумачення. Тому, посилаючись при вирішенні задачі на постанову Пленуму, необхідно вказувати, про яку саме норму права йдеться.

Для розв'язання ситуаційних задач необхідно застосовувати норми Конституції України, правила міжнародних договорів або міжнародних угод, судову практику, яка публікується у правничих журналах. Необхідно обов'язково враховувати зміни в законодавстві України.

Для підготовки реферату студенти самостійно обирають тему реферату. При цьому, як правило, у межах групи теми не повинні повторюватись.

Зауважимо, що вибір теми – це відповідальна справа і до неї потрібно ставитись досить серйозно. Обрана тема повинна викликати у студента певний інтерес, він мусить добре засвоїти

тему в процесі вивчення дисципліни «Право соціального захисту», щоб працюючи над нею, повною мірою виявити свої знання і здібності. У випадку, коли студент вагається і є деякі сумніви у виборі теми, він може звернутись за допомогою до свого викладача, який читає лекційний курс.

Обравши тему реферату, студент визначає коло питань, що становлять її зміст. При цьому слід уважно ознайомитись з відповідним розділом програми дисципліни, переглянути свої записи лекцій та конспект до практичних занять, а також монографії та наукові статті, присвячені цій темі. Все це допоможе студентові скласти загальне уявлення про зміст роботи та підготує його до вивчення відповідної літератури. Після цього студент самостійно складає попередній план роботи. Він повинен відбивати вузлові питання теми, бути чітким та логічно послідовним. З метою полегшення написання роботи план може бути розгорнутий в тези з викладенням основного змісту питань і головних висновків, що витікають із роботи.

До плану, як правило, включають, крім вступу і висновків, не більше 3-5 найважливіших питань теми.

Текст повинен відбивати надану у рефераті інформацію у такій послідовності: об'єкт дослідження; мета роботи; методи дослідження; результати та їх новизна; взаємозв'язок із іншими роботами; рекомендації щодо використання результатів роботи; правова ефективність; значимість роботи та висновки.

Виклад кожного розділу роботи слід розпочинати з суті справи, з постановки питання, з'ясування суті юридичного явища чи процесу, що аналізується. Потім переходити до характеристики властивих цьому процесу рис і особливостей, показати всі різноманітні форми їх прояву, відобразити його становлення і розвиток.

Висновки вміщують безпосередньо після викладення основної частини роботи, починаючи з нової сторінки. У висновках наводять оцінку одержаних результатів роботи або її окремого стану з урахуванням світових тенденцій вирішення поставленого завдання.

Перелік джерел, на які є посилання в основній частині реферату, наводять у кінці тексту з нової сторінки. Бібліографічні описи в списку використаних джерел подають у порядку, за яким вони вперше згадуються в тексті.

Практикум побудовано відповідно до навчальної програми з дисципліни «Право соціального захисту» для освітньо-кваліфікаційного рівня – бакалавр, яким слід пам'ятати відомий вислів, що *legum servi esse debemus, ut liberi esse possimus*.

Оцінювання знань студентів відбувається на підставі наступних критеріїв:

1) Правильність відповідей (правильне, достатньо глибоке викладення теоретичних понять дисципліни, законів України, інших правових актів).

2) Рівень усвідомлення матеріалу дисципліни і самостійність суджень.

3) Новизна навчальної інформації, рівень використання наукових (теоретичних знань) і правових норм.

4) Знання і розуміння взаємозв'язку досліджуваних правовідносин в результаті реалізації правових норм.

5) Вміння користуватися засвоєними теоретичними положеннями для правильного тлумачення і застосування правових норм, знань в конкретних ситуаціях.

Відповідь студента оцінюється і за формою, тобто з точки зору логічності, чіткості, виразності викладу навчального матеріалу.

За виконання науково-дослідницького завдання студенти отримують:

1) 5 балів – за підготовку реферату;

2) 10 балів – за підготовку тез на наукову конференцію;

3) 15 балів – за підготовку наукової статті.

Відповіді студентів на семінарських заняттях оцінюються з урахуванням, що максимальна кількість балів не повинна перевищувати 30 балів для денної форми навчання та 20 балів для заочної форми навчання:

1) усні відповіді – 3–10 балів;

2) письмові відповіді – 3–10 балів.

Виконання завдання для самостійної роботи студентів оцінюються в залежності від якості їх виконання:

- 1) правильне вирішення одного тесту – 1 бал;
- 2) розв'язання однієї ситуаційної задачі – 5 балів;
- 3) інші роботи (підготовка плакатів, схем і кросвордів) – за узгодженням з викладачем.

Модуль вважається зарахованим, якщо сума балів дорівнює або перевищує 15 балів.

До підсумкового контролю студент допускається за умови, що сума модульних рейтингових оцінок не менше 45 балів.

Заключна рейтингова оцінка дисципліни визначається як сума модульних рейтингових оцінок і оцінки підсумкового контролю, максимальне значення якої становить 20 балів.

У відповідності до навчального плану формою підсумкового контролю є іспит.

**Програма навчальної дисципліни
(інформаційний обсяг навчальної дисципліни)**

**Змістовий модуль 1. ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ
ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ**

ТЕМА № 1. Поняття, предмет, метод і система права соціального забезпечення

Основні етапи становлення системи соціального забезпечення. Поняття соціального забезпечення, соціального страхування та соціального захисту населення. Функції соціального забезпечення: економічна, демографічна, реабілітаційна. Право людини на соціальне забезпечення та роль держави в його реалізації. Формування системи соціального забезпечення. Організаційно-правові форми здійснення конституційного права на соціальне забезпечення. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та його види. Забезпечення окремих категорій громадян за рахунок прямих асигнувань із державного бюджету. Державна соціальна допомога як форма соціального забезпечення малозабезпечених громадян. Відмінні ознаки організаційно-правових форм соціального забезпечення: категорії забезпечуваних; джерела фінансування; умови; види та розміри забезпечення; органи управління. Інші форми соціального забезпечення за рахунок місцевих бюджетів, соціальних фондів підприємств, благодійних організацій, творчих об'єднань.

Поняття права соціального забезпечення як галузі права. Предмет права соціального забезпечення: матеріальні, процедурні, процесуальні відносини. Матеріальні відносини з приводу: призначення та виплати пенсій; призначення та виплати допомоги; надання натуральних видів утримання та різних соціальних послуг. Процедурні відносини з приводу: встановлення юридичних фактів; порядку призначення різних видів соціального забезпечення; прийняття рішень щодо надання різних видів соціального забезпечення. Процесуальні відносини з

розгляду скарг на рішення МСЕК, страхових фондів, органів соціального захисту та інших суб'єктів у порядку підлеглості. Особливості методу права соціального забезпечення. Система права соціального забезпечення. Відмінність права соціального забезпечення від інших галузей права та взаємодія з ними. Співвідношення системи галузі із системою законодавства про соціальне забезпечення. Право соціального забезпечення як самостійна наукова дисципліна: її предмет, метод, система. Співвідношення предмета галузі з предметом науки права соціального забезпечення.

ТЕМА № 2. Джерела права соціального забезпечення

Поняття, система та значення основних принципів права соціального забезпечення України. Співвідношення галузевих принципів права соціального забезпечення із загально правовими та міжгалузевими принципами. Зміст принципів права соціального забезпечення України: 1) загальність соціального забезпечення; 2) надання соціального забезпечення як працівникові, колишньому працівникові, їхнім сім'ям і кожному як члену суспільства без будь-якого зв'язку з трудовою діяльністю; 3) встановлення рівня соціального забезпечення, що гарантує гідне життя людині; 4) різноманіття підстав і видів соціального забезпечення; 5) диференціація умов і норм забезпечення; 6) участь громадських об'єднань, що представляють інтереси громадян, у розробці, прийнятті та здійсненні рішень із питань соціального забезпечення та захисту їхніх прав.

Поняття, особливості джерел права соціального забезпечення, форми їх вираження та класифікація. Загальна характеристика основних джерел права соціального забезпечення. Конституція України – основа розвитку права соціального забезпечення. Закони України, постанови Верховної Ради України, укази Президента; постанови Кабінету Міністрів; нормативно-правові акти інших центральних органів виконавчої влади (Міністерства фінансів, Пенсійного фонду) та Національного банку України, роз'яснення Міністерства

соціальної політики. Міжнародні договори, угоди у сфері соціального забезпечення. Локальні нормативні акти.

Поняття загально визнаних принципів і норм міжнародного права. Міжнародний досвід соціального забезпечення. Джерела міжнародного права, їх основний зміст.

ТЕМА № 3. Основні принципи права соціального забезпечення

Поняття, система та значення основних принципів права соціального забезпечення України. Співвідношення галузевих принципів права соціального забезпечення із загально правовими та міжгалузевими принципами. Зміст принципів права соціального забезпечення України: 1) загальність соціального забезпечення; 2) надання соціального забезпечення як працівникові, колишньому працівникові, їхнім сім'ям і кожному як члену суспільства без будь-якого зв'язку з трудовою діяльністю; 3) встановлення рівня соціального забезпечення, що гарантує гідне життя людині; 4) різноманіття підстав і видів соціального забезпечення; 5) диференціація умов і норм забезпечення; 6) участь громадських об'єднань, що представляють інтереси громадян, у розробці, прийнятті та здійсненні рішень із питань соціального забезпечення і захисту їхніх прав.

ТЕМА № 4. Правовідносини із соціального забезпечення

Поняття, загальна характеристика та види правовідносин із соціального забезпечення. Загальна характеристика суб'єктів, об'єктів і змісту правовідносин із соціального забезпечення. Пенсійні правовідносини. Зміст, підстави виникнення, зміни й припинення пенсійних правовідносин. Правовідносини, що стосуються допомоги і компенсацій. Види правовідносин із забезпечення допомогою. Юридичні факти, з якими пов'язане виникнення правовідносин із забезпечення громадян допомогою і компенсаційними виплатами. Правовідносини у зв'язку з наданням натуральних видів утримання та різних соціальних

послуг. Правовідносини, що виникають у зв'язку з медичним обслуговуванням. Правовідносини, що виникають у зв'язку з утриманням у дитячих закладах і будинках для людей похилого віку та непрацездатних, у зв'язку із санаторно-курортним лікуванням, протезуванням, натуральними видами забезпечення, іншими пільгами. Процедурні та процесуальні правовідносини. Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин із соціального забезпечення.

ТЕМА № 5. Система державних органів та їхні функції зі здійснення соціального забезпечення

Суб'єкти соціальної політики України. Повноваження Міністерства соціальної політики України та його органів у сфері соціального забезпечення. Основні функції Пенсійного фонду України та його регіональних органів. Фонди соціального страхування та їхні органи.

Змістовий модуль 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

ТЕМА № 6. Пенсійне забезпечення в Україні

Загальне поняття пенсій та їх види. Поняття пенсій за віком. Особливості пільгового пенсійного забезпечення за віком. Поняття пенсії по інвалідності. Особливості призначення пенсій по інвалідності внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання. Поняття пенсії у зв'язку з утратою годувальника. Особливості пенсійного забезпечення осіб, які мають особливі заслуги перед Україною.

ТЕМА № 7. Пенсійне забезпечення у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Поняття та принципи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Суб'єкти системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Персоніфікований облік у

системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Пенсії за віком у солідарній системі. Порядок обчислення пенсії. Особливості призначення пенсії по інвалідності в солідарній системі. Умови призначення та розміри пенсій у зв'язку з утратою годувальника у солідарній системі. Призначення, перерахунок та виплата пенсій у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Управління солідарною системою загальнообов'язкового пенсійного страхування. Пенсійні виплати за рахунок коштів Накопичувального фонду.

ТЕМА № 8. Недержавне пенсійне забезпечення

Система, принципи та суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення. Недержавні пенсійні фонди, їх види та органи управління. Пенсійний контракт та пенсійна схема. Види пенсійних виплат, умови та порядок їх виплати. Державний нагляд та контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення.

ТЕМА № 9. Державні соціальні допомоги

Поняття, види та загальна характеристика допомоги із соціального забезпечення. Умови та порядок призначення окремих видів соціальної допомоги сім'ям із дітьми. Забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Допомога по безробіттю в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. Допомога на поховання. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям. Державні соціальні допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам.

ТЕМА № 10. Соціальні пільги та соціальне обслуговування

Поняття та ознаки соціальних пільг. Класифікація соціальних пільг. Поняття та принципи соціальних послуг. Форми та види

соціальних послуг. Поняття соціального обслуговування та органи, які здійснюють соціальне обслуговування. Організація діяльності з надання соціальних послуг.

Реабілітація, освіта та забезпечення зайнятості інвалідів. Протезно-ортопедична допомога й забезпечення інвалідів транспортними засобами. Соціальне обслуговування вдома та в стаціонарних установах. Соціальне обслуговування дітей. Види й правила оплати їх соціального обслуговування в різних установах для дітей. Поняття прийомної сім'ї та порядок її матеріального забезпечення. Порядок оплати соціального обслуговування. Громадяни, яким надається безкоштовне обслуговування.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Тема 1. Поняття, предмет, метод і система права соціального забезпечення

Вимоги до знань та вмій

Знати:

- поняття права соціального забезпечення та права соціального захисту;
- предмет права соціального забезпечення;
- методи права соціального забезпечення;
- функції права соціального забезпечення;
- місце права соціального забезпечення в системі права України.

Вміти:

- аналізувати правові акти та інші документи за допомогою різних наукових методів;
- застосувати теоретичні і практичні знання, отримані в процесі вивчення дисципліни на практиці.

План практичних занять

1. Поняття права соціального забезпечення та права соціального захисту.
2. Предмет права соціального забезпечення.
3. Методи права соціального забезпечення.
4. Функції права соціального забезпечення.
5. Місце права соціального забезпечення в системі права України.
6. Право соціального забезпечення як наука.
7. Право соціального забезпечення як навчальна дисципліна.

Методичні вказівки

Термін «соціальний захист» за своїм змістом, відповідно до ст. 46 Конституції України, є значно ширшим поняттям і включає в себе термін «соціальне забезпечення». Коло осіб, на яких поширюється соціальний захист, види і форми соціального захисту, умови та порядок їх застосування зазвичай визначаються окремими нормативними актами. Так, відповідними законами передбачений соціальний захист науковців, журналістів, військовослужбовців, працівників поліції, прокуратури, суду, інших працівників, громадян, які втратили роботу, громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, ветеранів війни, ветеранів праці, ветеранів військової служби та інших, хоча у правовій науці поняття «соціальний захист» – як правова категорія – не визначена. Соціально-економічні заходи із соціального захисту, крім матеріального забезпечення та обслуговування, передбачають компенсаційні виплати, відшкодування, поновлення прав та інші соціальні гарантії, які можуть визначатися нормами не тільки права соціального забезпечення, а й інших галузей права – трудового, цивільного, адміністративного, фінансового та інших.

Соціальне забезпечення тлумачиться як надання достатніх матеріальних засобів для існування кому-небудь з боку суспільства, або, іншими словами, будь-які види допомоги, які надає суспільство своїм членам, розглядаються як соціальне забезпечення. Побудова соціальної держави потребує більш інтенсивного правового регулювання соціальної сфери, а це, у свою чергу, зумовило потребу держави у формуванні окремої галузі права. Під *правом соціального забезпечення* слід розуміти сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають при наданні на відповідних умовах і певному порядку державними і недержавними органами фізичним особам, які перебувають у складних юридично значимих ситуаціях і не мають достатніх засобів до існування, безплатно чи на пільгових умовах різних видів матеріального забезпечення зі спеціально створених для цього фондів.

Студенти повинні добре знати, що основу права соціального забезпечення становлять соціально-забезпечувальні відносини.

Соціально-забезпечувальні відносини – це відносини з приводу матеріального забезпечення громадян (членів їх сімей) чи надання соціальних послуг у разі настання обставин, які суспільством та державою визнані соціально значимими. У сучасній галузевій науці такі обставини називають соціальними ризиками. Соціально-забезпечувальні відносини можна поділити на дві групи: відносини щодо надання матеріального забезпечення (з приводу надання пенсій, із забезпечення фізичних осіб допомогою малозабезпеченим сім'ям, сім'ям із дітьми та ін.); відносини щодо надання соціальних послуг (соціальне обслуговування інвалідів, пенсіонерів, безпритульних тощо). До речі, треба сказати, що за останні роки збільшилась кількість видів соціальних послуг, що надаються найбільш вразливим верствам населення:

- щодо здійснення компенсаційних виплат і надання субсидій та пільг за системою соціального забезпечення окремих категорій громадян;
- з приводу утримання дітей-сиріт і дітей, які залишилися без батьківського піклування, у дитячих закладах інтернатного типу;
- щодо утримання дітей у дитячих закладах безоплатно чи з частковою оплатою;
- щодо надання безоплатно чи зі знижкою медичної допомоги і лікування, забезпечення ліками;
- стосовно забезпечення житлом малозабезпечених осіб безоплатно чи зі значною знижкою;
- з приводу безоплатного харчування учнівської молоді;
- щодо розподілу гуманітарної допомоги серед найбільш вразливих верств населення;
- з приводу недержавного пенсійного забезпечення (добровільного соціального страхування). Зазначені відносини через їх цільове призначення бажано вилучити із цивільного права і включити у предмет права соціального забезпечення.

Крім того, до предмета права соціального забезпечення належать процедурні та процесуальні, а також соціально-страхові відносини.

Процедурні відносини – це відносини щодо встановлення юридичних фактів, необхідних для виникнення матеріальних правовідносин чи вирішення спорів у позасудовому порядку. Роль процедурних відносин є доволі значною, оскільки порушення процедури може призвести до відмови у призначенні того чи іншого виду соціального забезпечення.

Процесуальні правовідносини виникають при розв'язанні питань соціального забезпечення у судовому порядку.

Соціально-страхові – це відносини у сфері загальнообов'язкового соціального страхування, які охоплюють такі відносини: щодо збирання та акумуляцію страхових внесків з платників; щодо розподільчої діяльності соціальних страхових фондів при визначенні виду та розміру соціальних виплат і соціальних послуг; щодо організації соціального страхування.

Методи правового регулювання права соціального забезпечення – це способи впливу за допомогою певних прийомів на поведінку людей у сфері соціального забезпечення, зокрема, при прийнятті державними органами відповідних юридичних норм, виникненні соціально-забезпечувальних правовідносин та реалізація фізичними особами права на конкретний вид соціального забезпечення у разі настання передбаченого законом соціального випадку.

У праві соціального забезпечення використовуються два основні методи правового регулювання: диспозитивний та імперативний.

Під диспозитивним розуміють децентралізований спосіб впливу на суспільні відносини, за якого правове регулювання здійснюється на засадах автономії, координації юридичної рівності суб'єктів, не підпорядкованості їх між собою.

Імперативний метод – це централізований спосіб впливу на суспільні відносини, що базується на відносинах субординації (підпорядкування) між учасниками цих відносин. За допомогою диспозитивного методу в більшості випадків регламентується поведінка громадян, а імперативного – компетенція органів соціального захисту.

Правове регулювання суспільних відносин у сфері соціального забезпечення здійснюється за допомогою таких

прийомів, як дозвіл, припис, заборона. Їхня комбінація складає той чи інший метод права соціального забезпечення.

Студенти повинні звернути увагу на функції права соціального забезпечення. *Функції права соціального забезпечення* – це правові характеристики соціальної ролі (призначення) цієї галузі права у житті суспільства та головних напрямів впливу її норм на поведінку людей з метою реалізації мети і завдань держави у сфері соціального забезпечення населення.

До функцій соціального забезпечення відносять:

1). Економічну (полягає в компенсації заробітку, втраченого у зв'язку з віком, непрацездатністю, втратою годувальника; частковій компенсації особі додаткових видатків при настанні визначених законом життєвих обставин; наданні мінімальної грошової допомоги чи соціальних послуг малозабезпеченим громадянам);

2). Політичну (сприяє підтриманню соціальної стабільності в суспільстві, для якого характерний значний розрив у рівні життя різних груп населення);

3). Демографічну (покликана стимулювати відновлення народонаселення, необхідного для нормального розвитку держави);

4). Соціально-реабілітаційну (спрямована на відновлення громадянського статусу інвалідів та інших соціально незахищених громадян).

Оскільки право соціального забезпечення взаємодіє з низкою галузей права, то виникає потреба у визначенні місця цієї галузі права у правовій системі України або, іншими словами, необхідність з'ясувати, як співвідноситься зазначена галузь права з іншими. Це сприяє уточненню предмета правового регулювання окремих галузей права, зокрема таких, як конституційне, адміністративне, фінансове, цивільне, трудове, медичне, соціальне та деяких інших.

Ситуаційні задачі та завдання для самостійної роботи

Задача 1

19 лютого 2017 р., перебуваючи у щорічній відпустці, громадянин Меркулов С. втопився. На утриманні громадянки Меркулової А. (його дружина) залишилося двоє дітей: син Іван – 6 років та дочка Олеся – 1 рік. Нині громадянка Меркулова А. перебуває у відпустці у зв'язку з доглядом за дитиною до трьох років. Проаналізуйте ситуацію та дайте відповіді на такі запитання: хто виступатиме суб'єктом на пенсію у зв'язку з втратою годувальника? До якого державного органу необхідно звернутися громадянці Меркуловій А.?

Задача 2

Полковник Кузмін Р. (50 років) прослужив 30 років у Прикордонних військах, 25 вересня 2016 р. він вийшов у відставку. Вкажіть, на який вид соціального забезпечення матиме право Кузмін Р.? До якого органу він повинен звернутися за його призначенням? Вкажіть джерело фінансування соціальних виплат, що надаються військовослужбовцям.

Задача 3

Громадянка Скачко М. займається адвокатською діяльністю. У жовтні 2016 р. вона народила дитину. Вкажіть, на який вид соціального забезпечення має право громадянка Скачко М.? До якого органу повинна звернутися громадянка Скачко М. для його призначення? За рахунок яких джерел фінансується цей вид соціального забезпечення?

Задача 4

На підприємстві «АЗОВМАНШ» Курілов С. при виконанні посадових обов'язків отримав травму. До лікарні він звернувся на наступний день. Лікар пояснив Курілову С., що він має право на матеріальне забезпечення. Вкажіть, на який вид соціального забезпечення має право громадянин Курілов С.? До якого органу повинен звернутися громадянин Курілов С. для його призначення?

Задача 5

Іванов П. був прийнятий на роботу у ресторан «СМАЧНО» поваром на умовах випробування. Під час випробувального строку він отримав опік ніг. Чи матиме право Іванов П. на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності? Обґрунтуйте відповідь із посиланням на законодавство.

Тестові завдання:

Тест 1. Поняття «право соціального забезпечення»:

А – відносини які виникають, складаються і припиняються між громадянами і державними органами у сфері соціального забезпечення.

Б – система правових норм, що регулюють комплекс якісно однорідних, планово-організованих розподільчих відносин щодо матеріального забезпечення громадян (членів їх сімей у разі настання соціальних ризиків за рахунок коштів спеціальних соціальних фондів чи бюджетів різних рівнів та похідних від них організаційних відносин.

В – система правових норм, встановлених державою, які регулюють пенсійні та деякі інші відносини щодо забезпечення літніх громадян, та в разі непрацездатності, державну допомогу сім'ям із дітьми, а також тісно пов'язані з ними процедурні відносини зі встановлення юридичних фактів і з вирішення спорів.

Тест 2. Предмет права соціального забезпечення:

А – соціально-забезпечувальні відносини.

Б – процедурні відносини.

В – процесуальні відносини.

Г – трудові відносини.

Тест 3. Метод права соціального забезпечення:

А – певна комбінація імперативного та диспозитивного способів регулювання.

- Б – дозвіл.
- В – заборона.
- В – заохочення.

Тест 4. Система права соціального забезпечення:

А – науково-обґрунтований, об'єктивно існуючий зв'язок інститутів і норм, які становлять в цілому єдину самостійну галузь.

Б – науково-обґрунтована, об'єктивно існуюча послідовність зв'язку правових інститутів та норм права соціального забезпечення, які в цілому утворюють єдину галузь права.

В – система всіх чинних норм певної держави.

Тест 5. До норм загальної частини права соціального забезпечення належать:

А – Ст. 46, 92 Конституції України.

Б – статті Закону України «Про пенсійне забезпечення».

В – статті Основ законодавства України «Про загальнообов'язкове соціальне страхування».

Г – загальні положення КЗпП України.

Тест 6. Функції права соціального забезпечення:

А – економічна.

Б – політична.

В – демографічна.

Г – соціально-реабілітаційна.

Д – виховна.

Тест 7. Право соціального забезпечення тісно пов'язане з:

А – трудовим правом.

Б – адміністративним правом.

В – фінансовим правом.

Г – цивільним правом.

Д – сімейним правом.

Е – конституційним правом.

Ж – господарським правом.

Тест 8. Термін «право соціального забезпечення» в юридичній літературі розглядається:

А – як галузь права.

Б – галузь юридичної науки.

В – навчальна дисципліна.

Г – правова категорія.

Тест 9. Наука права соціального забезпечення:

А – це система наукових уявлень про суспільні явища.

Б – це система наукових знань про суспільні явища.

В – це система теоретичних положень про суспільні явища, що виникають із приводу правового регулювання суспільних відносин у сфері матеріального забезпечення та соціального обслуговування населення.

Г – це система законодавства про соціальне страхування.

Тест 10. У навчальному курсі «Право соціального захисту» викладаються:

А – положення науки права соціального забезпечення.

Б – висновки науки права соціального забезпечення.

В – норми галузі права соціального забезпечення.

Г – практика правозастосування.

Завдання для самостійної роботи

1. Самостійне опрацювання теоретичних питань:

1. Сформулюйте визначення та з'ясуйте співвідношення понять «соціальний захист», «соціальна політика», «соціальне забезпечення», «соціальне страхування».

2. Назвіть основний критерій для визначення сфери соціально-забезпечувальних відносин і відмежування їх від

відносин, які становлять предмет суміжних галузей права (фінансового, цивільного, трудового).

3. Які відносини, крім матеріальних, становлять предмет права соціального забезпечення?

4. Визначте співвідношення предмета права соціального забезпечення та предмета науки.

5. Проаналізуйте Закон України «Про державний бюджет України» на відповідний рік. Чи виступатиме він джерелом права соціального забезпечення?

6. Сформулюйте ваше бачення концепції соціальної держави.

7. Назвіть функції соціального забезпечення, розкрийте їх зміст.

2. Написання рефератів за темою:

1. Соціальне забезпечення: поняття, функції.

2. Соціально-забезпечувальні відносини та їх види в Україні.

3. Державні соціальні стандарти та соціальні гарантії у сфері права соціального забезпечення.

Рекомендована література

1. Конституція України від 28.06.1996 р., № 254 к / 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Болотіна Н. Б. Предмет права соціального забезпечення України / Н. Б. Болотіна // Вісник Львівського ун-ту. Серія юридична. Л.: ЛДУ, 2001. – Вип. 36 – С. 396–399.

3. Болотіна Н. Б. Метод сучасного права соціального забезпечення України / Н. Б. Болотіна // Юрид. весті. – 2001. – № 1. – С. 108–113.

4. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України: Навч. посіб. М. Д. Бойко. Право соціального забезпечення України: Навч. посіб. – К.: Олан, 2004. – С. 30–49.

5. Бурак В. Я., Синчук С. М. Право соціального забезпечення України: Курс лекцій для студентів. / В. Я. Бурак, С. М. Синчук – 2-ге вид. – Л.: ЛНУ, 2003. – С. 10–12.

6. Жернаков В. В. Викладання права соціального забезпечення в умовах реформування законодавства у соціальній

сфері / В. В. Жернаков // Проблеми вдосконалення правового регулювання місцевого самоврядування: Матер. Наук.-практ. конф. (м. Харків, 4–5 груд. 2001 р.)– Х.: Нац. Юрид. акад. України, 2002. – С. 288–290.

7. Пилипенко П. Д. Система (структура) права соціального забезпечення / П. Д. Пилипенко // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: щоріч. Бюл. Київ. Ін.-ту внутр. справ. – К.: КІВС, 2004. Вип. 9. – С. 265–269.

8. Прилипко С. М. Визначення методу права соціального забезпечення в сучасних умовах / С. М. Прилипко // Пробл. Законності: Респ. Міжвідом. Наук. зб. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2004. – Вип. 66 – С.64–72.

9. Прилипко С. М. До питання визначення функцій права соціального забезпечення / С. М. Прилипко // Пробл. Законності: Респ. Міжвідом. Наук. зб. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. – Вип. 95 – С.43–47.

10. Прилипко С. М. Проблеми теорії права соціального забезпечення. / С. М. Прилипко – Х.: ПП «Берека-Нова», 2006. – 264 с.

11. Тищенко О. В. Право соціального забезпечення України: теоретичні та практичні проблеми формування і розвитку галузі: монографія /О. В. Тищенко. – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. –394 с.

12. Сирота І. М. Право соціального забезпечення в Україні: Підручник. / І. М. Сирота –Х.: Одісей, 2001. – С. 38–53.

13. Сташків Б. І. Теорія права соціального забезпечення: Навч. посібник. / Б. І. Сташків. – К.: Знання, 2005. – 405 с.

Тема 2. Джерела права соціального забезпечення

Вимоги до знань та вмінь

Знати:

- визначення терміна «джерела права соціального забезпечення»;
- визначення терміна «форми права соціального забезпечення»;

- класифікації джерел та форм права соціального забезпечення;
- види джерел права соціального забезпечення.

Вміти:

- аналізувати правові акти та інші документи за допомогою різних наукових методів;
- застосувати теоретичні і практичні знання, отримані в процесі вивчення дисципліни на практиці.

План практичних занять

1. Джерела права соціального забезпечення: поняття, зміст, види.
2. Поняття форм права соціального забезпечення та їх класифікація.
3. Конституція України як форма права соціального забезпечення.
4. Міжнародно-правові акти як форма права соціального забезпечення.
5. Закони України як форма права соціального забезпечення.
6. Підзаконні нормативні акти як форма права соціального забезпечення.

Методичні вказівки

Джерела права соціального забезпечення – це система факторів, які визначають зміст і форми вираження правових норм у сфері соціального забезпечення та соціального захисту населення.

До джерел права соціального забезпечення слід віднести акти Верховної Ради України, Президента України та інколи Кабінету Міністрів України директивного характеру. У них перелічуються заходи щодо поліпшення матеріального забезпечення вразливих груп населення, нормативні акти, що слід прийняти, основні положення, які слід у них закріпити. До таких актів належать Концепція соціального забезпечення населення України, схвалена Постановою Верховної Ради України від 21 грудня 1993 р., Послання Президента України до Верховної Ради України та

Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 2001 р. «Про основні напрями реформування системи пенсійного забезпечення населення України», розпорядження Президента України від 3 грудня 2003 р. «Про додаткові заходи щодо соціального захисту осіб із обмеженими фізичними можливостями».

Форми права соціального забезпечення – це способи (прийоми, засоби) внутрішньої організації та зовнішнього вираження норм права, які регулюють суспільні відносини у сфері соціального забезпечення населення. Розрізняються дві форми закріплення норм права соціального забезпечення: нормативно-правовий акт та нормативно-правовий договір. Останній у праві соціального забезпечення відіграє незначну роль. До форм права соціального забезпечення належать такі нормативно-правові акти: Закони України; Укази Президента України; Постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України; Накази міністерств і відомств та центральних органів із спеціальним статусом; Рішення місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Форми права соціального забезпечення можна класифікувати за різними критеріями:

– *за національною належністю* – національні, прийняті на території України суб'єктами правотворчості у сфері соціального забезпечення, та міжнародні, тобто чинні міжнародні договори України у сфері соціального захисту населення, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Цей критерій інколи називають за порядком прийняття;

– *за юридичною силою* – закони і підзаконні акти. Підзаконні акти – це нормативно-правові акти, видані відповідно до законів або з моменту реалізації тим чи іншим органом покладених на нього повноважень у сфері соціального захисту населення. До них належать усі акти нормативного характеру, крім законів;

– *за способами закріплення норм права* – Конституція України, закони, постанови Верховної Ради України, укази і розпорядження Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, накази й інструкції центральних міністерств і відомств, рішення місцевих держадміністрацій і органів місцевого самоврядування, накази керівників установ, підприємств, організацій, договори;

– залежно від органу, що видає нормативно-правові акти, – акти законодавчої влади, акти фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування, акти центральних органів виконавчої влади, акти місцевих держадміністрацій, акти органів місцевого самоврядування. Цей критерій ще називають залежно від положення нормотворчого органу в механізмі держави;

– за дією в просторі – загальнодержавні, місцеві та локальні. Нормативні акти, що визначають умови і норми забезпечення громадян пенсіями та більшістю допомог, належать до загальнодержавного законодавства. Це зумовлено необхідністю централізованої регламентації матеріального забезпечення непрацездатних громадян, що забезпечує для фізичних осіб однакові можливості здійснення права на конкретний вид пенсії. Нормативні акти місцевих держадміністрацій та органів місцевого самоврядування діють на визначеній території області, району, населеного пункту. Звичайно, в актах місцевого значення деталізуються загальнодержавні норми соціального обслуговування і працевлаштування літніх людей та інвалідів, надання адресної соціальної допомоги малозабезпеченим особам, вирішуються інші соціальні питання на регіональному рівні. Локальні норми, як правило, включаються до колективного договору, угоди чи статуту підприємства;

– за дією в часі – постійні й тимчасові. Дія нормативно-правового акта в часі визначається часом вступу його в силу і часом припинення дії. Нормативно-правовий акт набирає силу з того часу, який у ньому зазначено, а якщо в акті час не визначено, він набирає силу у встановленому для відповідних актів порядку. Так, відповідно до ст. 94 Конституції України закон набирає чинності через десять днів із дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування. Укази Президента України і постанови Кабінету Міністрів України набирають чинності з часу їх прийняття, якщо інше не встановлено законом. За загальним правилом нормативно-правові акти зворотної сили не мають і, отже, регулюють відносини, що виникають після введення їх у дію. В окремих випадках, коли покращуються умови соціального забезпечення, нормотворчий орган може надати правовому акту зворотної сили.

Дія нормативного акта припиняється після закінчення терміну його дії, у разі скасування чи заміни новим. Нормативні

акти у сфері соціального забезпечення, в основному, належать до постійних (термін їх дії не зазначається), але є й тимчасові. До них належать закони, якими затверджуються прожитковий мінімум та державний бюджет України на наступний рік, акти, якими встановлені одноразові допомоги до певного свята та ін.;

– *за дією на коло осіб* – громадян України, іноземців, осіб без громадянства. Як правило, норми права соціального забезпечення поширюються на всіх фізичних осіб, які перебувають на території України. Будь-які винятки з цього правила зазначаються в законі. Крім того, за цим критерієм виділяють акти, які регулюють соціальне забезпечення ветеранів праці, людей похилого віку, учасників війни, інвалідів, військовослужбовців, державних службовців, сімей із дітьми та ін.;

– *залежно від фінансових джерел*, за рахунок коштів яких здійснюється соціальне забезпечення, – нормативні акти, що регулюють забезпечення за рахунок коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування, та нормативні акти, що регулюють забезпечення за рахунок державного бюджету;

– *за видами суспільних відносин*, що регулюються правом соціального забезпечення, – акти, які регулюють пенсійне забезпечення, а саме: акти про соціальні допомоги, пільги й компенсації; акти, що стосуються соціального обслуговування;

– *за змістом* – комплексні та галузеві. У комплексних актах подано норми, які стосуються кількох галузей права (акти, що визначають правовий статус і соціальний захист суддів, прокурорів, державних службовців та ін.). До числа галузевих належать нормативні акти, які регулюють відносини, що є предметом тільки права соціального забезпечення.

Студенти повинні дати загальну характеристику видів джерел права соціального забезпечення.

Ситуаційні задачі та завдання для самостійної роботи

Задача 1

Із громадянином Амулетовим О. на ВАТ «Запоріжсталь» стався нещасний випадок. У березні 2015 р. він звернувся до МСЕК для встановлення групи інвалідності. Таку інвалідність

йому було встановлено. Наступний термін переосвідчення був визначений на березень 2017 р. Амулетов О. у березні 2017 р. на переосвідчення не з'явився, оскільки в грудні 2016 р. йому виповнилося 60 років і він вважав, що інвалідність його стала безстроковою.

На який термін встановлюється інвалідність? Які наслідки нез'явлення громадянина на переосвідчення МСЕК у встановлений термін? В яких випадках інвалідність встановлюється безстроково?

Задача 2

Громадянин Петров В. рятуючи від пожежі майно підприємства, на якому працював, загинув. Його сім'я звернулася за призначенням пенсії в разі втрати годувальника. Неповнолітньому братові Петрова В. було відмовлено у призначенні такої пенсії.

Які особи вважаються утриманцями? Чи правомірно відмовили братові Петрова В. у призначенні цієї пенсії?

Задача 3

Громадянин Суслов П. звернувся до районного управління праці та соціального захисту населення із запитанням: чи має він право на допомогу як малозабезпечений громадянин, якщо живе окремо від батьків в іншому місці, в гуртожитку? Його сукупний дохід за розрахунковий період є меншим від законодавчо встановлено (стипендія), однак він навчається на юридичному факультеті Інституту управління та права ЗНТУ на платній формі навчання.

Задача 4

Громадянка Акімова А. звернулася за роз'ясненням до виконавчої дирекції Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування: «Моєму чоловікові через професійне захворювання було встановлено втрату професійної працездатності 50%. 23 лютого 2017 р. він помер. Судово-медичною експертизою було встановлено причинний зв'язок його смерті з професійним захворюванням. На день смерті чоловіка, хоч мені не виповнилось 55 років, я була вже на пенсії

за віком, призначеній за 1,5 року до пенсійного віку через скорочення штатів, тобто фактично перебувала на утриманні чоловіка. Чи матиму я право на відшкодування шкоди у зв'язку зі смертю годувальника після досягнення 55-річного віку?»

Задача 5

Громадянка Карпова С. працює продавцем у магазині «Шик». З 27 лютого 2017 р. до 6 березня 2017 р. вона була відсутня на роботі у зв'язку із хворобою, про що принесла довідку від лікаря приватної поліклініки. Розглянувши цю довідку, комісія із соціального страхування відмовила їй у призначенні допомоги в разі тимчасової непрацездатності.

Чи правомірна відмова? Який порядок підтвердження тимчасової непрацездатності особи?

Тестові завдання:

Тест 1. Джерела права соціального забезпечення:

А – нормативно-правові акти: закони, укази президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти міністерств і відомств та органів місцевого самоврядування.

Б – нормативно-правові договори: міжнародні договори, Генеральні, галузеві та територіальні угоди та колективні договори.

В – акти судової влади.

Тест 2. Джерела права соціального забезпечення можна класифікувати за різноманітними критеріями:

А – за сферою дії нормативно-правові акти можна поділити на загальні та локальні.

Б – за видами відносин, які регулюють нормативно-правові акти.

В – за юридичною силою.

Г – за системою права соціального забезпечення.

Д – за суб'єктами, які їх приймають.

Е – за суб'єктами, які їх виконують.

Тест 3. Особливості джерел права соціального забезпечення:

А – відсутній єдиний кодифікований акт.

Б – зростає роль актів органів місцевого самоврядування.

В – особливе місце належить актам Міністерства соціальної політики.

Г – характерна галузева спрямованість.

Д – характеризуються значним ступенем диференціації у правовому регулюванні.

Е – особливе місце належить актам судової влади.

Тест 4. До форм права соціального забезпечення належать такі нормативно-правові акти:

А – Закони України.

Б – Укази Президента України.

В – Постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України.

Г – Накази міністерств і відомств та центральних органів із спеціальним статусом.

Д – Рішення місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Е – рішення органів трудового колективу.

Тест 5. Форми права соціального забезпечення за порядком прийняття:

А – національні, прийняті на території України суб'єктами правотворчості у сфері соціального забезпечення.

Б – чинні міжнародні договори України у сфері соціального захисту населення, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

В – територіальні, прийняті у відповідному регіоні.

Тест 6. Форми права соціального забезпечення за юридичною силою:

А – Закони України.

Б – підзаконні акти.

В – міжнародні акти.

Тест 7. Форми права соціального забезпечення за способами закріплення норм права:

А – Конституція України, закони, постанови Верховної Ради України.

Б – укази і розпорядження Президента України.

В – постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України.

Г – накази й інструкції центральних міністерств і відомств.

Д – рішення місцевих держадміністрацій і органів місцевого самоврядування.

Е – накази керівників установ, підприємств, організацій, договори.

Ж – рішення профспілки.

Тест 8. Форми права соціального забезпечення залежно від органу, що видає нормативно-правові акти:

А – акти законодавчої влади.

Б – акти фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування.

В – акти центральних органів виконавчої влади.

Г – акти місцевих держадміністрацій.

Д – акти органів місцевого самоврядування.

Е – акти підприємств, установ та організацій.

Тест 9. Форми права соціального забезпечення за дією в просторі:

А – загальнодержавні.

Б – місцеві.

В – локальні.

Г – міжнародні.

Тест 10. Форми права соціального забезпечення за дією на коло осіб:

А – громадян України.

Б – іноземців.

В – осіб без громадянства.

Г – нелегальних мігрантів.

Завдання для самостійної роботи

1. Самостійне опрацювання теоретичних питань:

1. Обґрунтуйте публічний або приватний характер права соціального забезпечення.
2. Дайте визначення терміна «джерела права соціального забезпечення».
3. Сформулюйте визначення терміна «форми права соціального забезпечення».
4. Назвіть види джерел права соціального забезпечення.
5. За якими критеріями здійснюється класифікація форм соціального забезпечення?
6. У чому виявляються єдність і диференціація джерел права соціального забезпечення?
7. Сформулюйте особливості джерел права соціального забезпечення.
8. Розкрийте роль Конституції України як джерела права соціального забезпечення.
9. Перечисліть основні закони у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування, що є формами права соціального забезпечення.
10. Назвіть локальні нормативно-правові акти як джерела права соціального забезпечення.

2. Написання рефератів за темою:

1. Джерела права соціального забезпечення: загальна характеристика.
2. Міжнародно-правові акти як джерела права соціального забезпечення.
3. Законодавство України про соціальний захист.

Рекомендована література

1. Конституція України від 28.06. 1996 р., № 254 к/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини // Права людини. Міжнародні договори України. Декларація. Документи. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 18–24.

3. Законодавство України про соціальне забезпечення // Бюл. Законодавства і юрид. практики України. – 2004. № 10. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 432 с.

4. Болотіна Н. Б. Концепція кодифікації законодавства України про соціальне забезпечення / Н. Б. Болотіна // Право України. – 1996. - № 7. – С. 51–53.

5. Козак З. Міжнародна гармонізація та координація законодавства з соціального забезпечення / З. Козак // Бюл. Нац. служби посередництва і примирення. – 2005. – № 11. – С. 54–56.

6. Пилипенко П. Д. Акти договірної характеру у системі джерел права соціального забезпечення / П. Д. Пилипенко // Вісн. Львів. Ун-ту: Серія юридична. – Вип. 44. – Л.: 2007. С. 199–206.

7. Прилипко С. М. Деякі питання щодо змісту конвенції Міжнародної організації праці № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення / С. М. Прилипко // Пробл. Законності: Респ. Між від. Наук. зб. – Х.: Нац. Юрид. акад. України, 2001. – Вип. 48. – С. 91–96.

8. Прилипко С. М. Конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці як джерела права соціального забезпечення / С. М. Прилипко // Актуальні проблеми державного управління: Зб. Наук. пр. - № 2 (17): У 2-х ч. – Ч. 2: - Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2003. – С. 219–225.

9. Сташків Б. І. Міжнародно-правові акти як джерела права соціального забезпечення / Б. І. Сташків // Держава і право: 36. наук, праць. Юридичні і політичні науки. – Вип. 23. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. – С. 187

10. Ярошенко О. М. До питання про необхідність кодифікації законодавства про соціальне забезпечення / О. М. Ярошенко // Конституція – основа державно-правового будівництва і соціального розвитку України: Тези наук. доп. та повідом. Учасників наук. конф. мол. учених (м. Харків, 30 черв. 2001 р.). – Х.: Нац. Юрид. акад. України, 2001. С. 52–54.

11. Правові проблеми трудового та пенсійного законодавства України в контексті євроінтеграції: монографія / [Н. М. Хуторян, Я. В. Сімутіна, М. М. Шумило та ін.; відповід. ред. Н. М. Хуторян]. – К.: Ніка-Центр, 2017. – 256 с.

Тема 3. Основні принципи права соціального забезпечення

Вимоги до знань та вмінь

Знати:

- визначення терміна «принцип права»;
- визначення терміна «принцип права соціального забезпечення»;
- система принципів права соціального забезпечення;
- зміст принципів права соціального забезпечення.

Вміти:

- аналізувати правові акти та інші документи за допомогою різних наукових методів;
- застосувати теоретичні і практичні знання, отримані в процесі вивчення дисципліни на практиці.

План практичних занять

1. Поняття, система та значення основних принципів права соціального забезпечення.

2. Зміст принципів права соціального забезпечення:

1) принцип поширення права на соціальне забезпечення на всіх громадян;

2) принцип багатоманітності форм і видів соціального забезпечення;

3) принцип диференціації підстав і норм соціального забезпечення;

4) принцип забезпечення пенсіями і допомогами на рівні прожиткового мінімуму;

5) принцип фінансування соціального забезпечення за рахунок обов'язкового страхового внеску і недержавних фондів, а також державного і місцевих бюджетів та з інших джерел;

6) принцип здійснення соціального забезпечення органами державного управління безпосередньо чи під їх контролем;

7) принцип соціально-трудової реабілітації громадян, які частково втратили працездатність, та стимулювання їхньої трудової діяльності;

8) принцип охорони і захист права та законних інтересів громадян на соціальне забезпечення.

Методичні вказівки

У теорії права під правовими принципами розуміються керівні положення права, його основні засади та ідеї, що виражають об'єктивні закономірності, тенденції і потреби суспільства, визначають суть, основні властивості й загальну спрямованість розвитку правових норм у межах всієї системи права або окремих її галузей чи інститутів і мають в силу їх правового закріплення загальнообов'язкове значення.

Залежно від того, в якій системі правових норм ті чи інші положення є керівними основами, можна виділити:

- а) принципи права в цілому (загальні);
- б) міжгалузеві принципи, властиві лише деяким галузям права;
- в) галузеві принципи.

Крім цього, є принципи окремих інститутів галузі права.

Як і іншим галузям, праву соціального забезпечення притаманні певні галузеві принципи, які тісно пов'язані з міжгалузевими принципами правового регулювання матеріального забезпечення, надання послуг, пільг, переваг, охорони прав громадян (властивими для права соціального забезпечення, трудового, фінансового, цивільного, адміністративного права).

Принципи права соціального забезпечення в загальному вигляді не сформульовані ні в Конституції України, ні в законодавстві про соціальне забезпечення. Але вони можуть бути виведені з аналізу і встановлення загальних, найбільш суттєвих рис фактичного змісту сукупності норм права соціального забезпечення. Вони являють собою об'єктивні закономірності в соціальному забезпеченні і проходять через всю систему соціального забезпечення, відображуючи закономірності

економічного розвитку держави і головні цілі економічної політики. У принципах права соціального забезпечення містяться керівні засади, які, з одного боку, вже реалізовані в законодавстві України про соціальне забезпечення, а з іншого – містяться лише в Конституції України чи міжнародних нормах і служать відправними ідеями, певною програмою в майбутній законодавчій діяльності у цій сфері.

Таким чином, принципи права соціального забезпечення характеризують зміст цієї галузі права, служать найбільш яскравим і виразним показником своєрідності природи права соціального забезпечення.

Визначення правових принципів має важливе як теоретичне, так і практичне значення. Для права соціального забезпечення теоретичне значення правових принципів полягає в тому, що вони дають можливість порівнювати право різних країн, а також право однієї країни на різних історичних етапах. Наприклад, для порівняння можна навести деякі системи принципів права соціального забезпечення, які були сформульовані за часів колишнього Радянського Союзу в період адміністративно-планової економіки, на основі старої бюджетно-розподільчої моделі соціальної політики за панування виключно класового підходу, заідеологізованих поглядів на принципи права, та системи принципів права соціального забезпечення, що розроблені в юридичній літературі за часів самостійності України в період переходу до економічних ринкових відносин та реформування державної системи соціального забезпечення.

Принципи права соціального забезпечення на сучасному етапі розвитку нашого суспільства можна представити в такому вигляді:

- 1) поширення права на соціальне забезпечення на всіх громадян;
- 2) багатоманітність форм і видів соціального забезпечення;
- 3) диференціація підстав і норм соціального забезпечення;
- 4) забезпечення пенсіями і допомогами на рівні прожиткового мінімуму;

5) фінансування соціального забезпечення за рахунок обов'язкових страхових внесків і недержавних фондів, а також державного і місцевих бюджетів та з інших джерел;

6) здійснення соціального забезпечення органами державного управління безпосередньо чи під їх контролем;

7) соціально-трудова реабілітація громадян, які частково втратили працездатність, та стимулювання їхньої трудової діяльності.

8) охорона і захист права та законних інтересів громадян на соціальне забезпечення. Студенти повинні звернути увагу на зміст кожного з перерахованих принципів права соціального забезпечення.

Принципи, як керівні ідеї, мають важливе значення для ефективного функціонування всієї системи норм даної галузі права. За допомогою принципів не тільки формулюється сучасний державний підхід до правового регулювання сфери соціального забезпечення, а й визначається суть майбутніх правових норм. Принципи – це ідеї, виражені у формі правової норми. Це означає, що принципи є правовими приписами, причому приписами обов'язковими. Органами, які розглядають спори, пов'язані з соціальним забезпеченням громадян, основні принципи застосовуються як правила для тлумачення відповідних нормативних актів. Особливого значення принципи права набувають при реалізації норм права, в першу чергу тоді, коли відсутня конкретна правова норма і є потреба застосувати аналогію закону і навіть аналогію права. Тобто, правильно сформульовані принципи дозволяють усувати прогалини в законодавстві при застосуванні правових норм.

Сучасне законодавство про соціальне забезпечення в Україні в багатьох питаннях є незавершеним, неповним і потребує вдосконалення. І в цій справі значення правових принципів важко переоцінити.

Принципи повинні створювати певну систему, бути узгодженими між собою, а також із загальними принципами права, з принципами державної політики, а також із принципами міжнародно-правового регулювання сфери соціального забезпечення.

Ситуаційні задачі та завдання для самостійної роботи

Завдання 1

У яких статтях Конституції України закріплено принципи правового регулювання соціально-забезпечувальних відносин?

У яких статтях Конституції України закріплено принципи права соціального забезпечення?

У яких інших нормативних актах закріплено принципи права соціального забезпечення?

Завдання 2

Дайте відповідь на запитання: чи можна вважати ідентичними принципи права, керівні ідеї та основні суб'єктивні права й обов'язки.

Завдання 3

Назвіть види принципів, у чому їхня відмінність.

Завдання 4

Назвіть норми, що є гарантіями, які забезпечують дотримання принципів права соціального забезпечення.

Тестові завдання:

Тест 1. Принципи права соціального забезпечення:

А – це керівні засади, які визначають сутність цієї системи правових норм, які закріплені у правових нормах чи прямо з них випливають.

Б – керівні положення права, його основні засади та ідеї, що виражають об'єктивні закономірності, тенденції та потреби суспільства, визначають суть, основні властивості й загальну спрямованість розвитку правових норм у межах всієї системи права або окремих її галузей чи інститутів і мають в силу їх правового закріплення загальнообов'язкове значення.

В – це продукт людської діяльності.

Тест 2. У принципах розкриваються:

- А – Зміст права та його сутність.
- Б – Закономірність суспільного розвитку.
- В – Тенденції та потреби суспільного життя.
- Г – Сутність колективного договору.
- Д – Особливості джерел трудового права.

Тест 3. Відмінність норм права від принципів полягає в тому, що останні:

- А – Не встановлюють зразка поведінки.
- Б – Містять лише загальні правила чи ідею.
- В – Не мають складових елементів правової норми (гіпотези, диспозиції, санкції).
- Г – Не визначають свободи вибору трудової функції.
- Д – Не враховують поєднання інтересів працівників і суспільства.

Тест 4. Значення основних принципів права соціального забезпечення полягає:

- А – У подальшому розвитку законодавства у сфері соціального захисту.
- Б – У визначенні положення суб'єктів права соціального забезпечення, їх прав і обов'язків.
- В – В об'єднанні окремих норм законодавства у сфері соціального захисту в систему даної галузі.
- Г – У визначенні системи інституту права соціального забезпечення.

Тест 5. Основний принцип права соціального забезпечення ширший:

- А – Від суб'єктивного основного права соціального захисту.
- Б – Від юридичних гарантій права на соціальний захист.
- В – Від права на освіту, право на охорону прав, зайнятість.

Г – Від повноти основного принципу права соціального забезпечення в поєднанні з правовими гарантіями.

Тест 6. У системі правових норм розрізняють:

А – Загальні й міжгалузеві принципи.

Б – Галузеві принципи і принципи окремих інститутів.

В – Тільки загальні і галузеві принципи.

Г – Тільки загальні і спеціальні принципи.

Д – Тільки принципи окремих інститутів галузі права.

Тест 7. Зміст принципу охорони і захист права та законних інтересів громадян на соціальне забезпечення це:

А – сукупність заходів, спрямованих на попередження порушень у цій сфері, усунення причин, що їх породжують.

Б – заходи, спрямовані на відновлення порушених прав у сфері соціального забезпечення.

В – гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням,.

Г – захист за законодавством про працю України.

Тест 8. За допомогою правових норм про соціальне забезпечення забезпечується:

А – вільний і підсильний вступ громадян у конкретний вид правовідносин із соціального забезпечення, його зміна і припинення;

Б – оскарження відмови у прийнятті заяви про призначення того чи іншого виду соціального забезпечення чи порушення термінів її розгляду;

В – дотримання законності під час призначення і надання відповідного виду соціального забезпечення та охорона права на його одержання.

Г – надання вихідної допомоги у разі скорочення штатів на підприємстві.

Тест 9. Правові гарантії основних трудових прав умовно поділяються на такі:

- А – Загальні, що стосуються всіх громадян.
- Б – Спеціальні, що стосуються окремих осіб.
- В – Змішані гарантії стосовно інвалідів, дітей.

Тест 10. Прожитковий мінімум визначається для тих, хто належить до основних соціальних і демографічних груп населення:

- А – дітей віком до 6 років.
- Б – дітей віком від 6 до 18 років.
- В – працездатних осіб.
- Г – осіб, які втратили працездатність.
- Д – дітей віком до 3 років.

Завдання для самостійної роботи

1. Самостійне опрацювання теоретичних питань:

1. Дайте визначення поняття «правовий принцип».
2. В чому полягає значення правових принципів?
3. Що таке принципи права соціального забезпечення та які їх ознаки?
4. Назвіть види принципів права соціального забезпечення та розкрийте їх зміст.
5. Яку роль відіграють міжгалузеві правові принципи у правовому регулюванні суспільних відносин у сфері соціального забезпечення?
6. Перерахуйте галузеві принципи права соціального забезпечення?
7. Які принципи права належать до пенсійного забезпечення?
8. На підставі яких правових принципів здійснюється забезпечення допомога ми певних категорій людей?
9. Визначте принципи соціально-забезпечувального права.
10. Яке значення принципів, закріплених у законах, що стосуються сфери соціального забезпечення і захисту населення?

2. Написання рефератів за темою:

1. Поняття та види принципів права соціального забезпечення.
2. Пенсійна реформа: принципи пенсійного забезпечення.
3. Принципи соціально-обслуговуючого права.

Рекомендована література

1. Конституція України від 28.06. 1996 р., № 254 к/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини // Права людини. Міжнародні договори України. Декларація. Документи. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 18–24.
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49–51. – Ст. 376.
4. Герасимів Т. З. Принципи права соціального забезпечення України. /Т. З. Герасимів – Дрогобич: Вид. фірма «Відродження», 2002. – 128 с.
5. Ждан М. Щодо поняття та класифікації принципів права соціального забезпечення в Україні / М. Ждан // Юридична Україна. – 2005. – № 1. – С. 33–37.
6. Пилипенко П. Д. Поняття та види принципів права соціального забезпечення / П. Д. Пилипенко // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матер. XI регіон. Наук.-практ. конф. (3–4 лют. 2005 р.) – Л.: ЛДУ, 2005. – С. 272–274.
7. Прилипко С. М. Основні принципи соціального забезпечення в умовах соціальної держави та ринкової економіки /С. М. Прилипко // Пробл. Законності: Респ. міжвід. наук. зб. – Х.: Нац. Юрид. акад. України, 2003. – Вип. 60. – С. 107–115.
8. Сташків Б. І. Принципи права соціального забезпечення / Б. І. Сташків // Право України. – 2002. – № 4. – С. 83–85.
9. Сташків Б. І. Проблеми принципів пенсійного права / Б. І. Сташків Сучасні проблеми трудового та пенсійного законодавства: матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Харків, 27 листопада 2015 р.); за заг. Ред.. К. Ю. Мельника /

МВС України, Харк. Нац.. ун-т внутр.. справ. – Х.: ХНУВС, 2015. – С.293–299.

9. Якубенко В. Напрями підвищення ефективності реалізації принципів соціальної держави / В. Якубенко // Українське право: Наук.- практ. часоп. – К.: Укр. Правнича Фундація, 2003. – № 1 (16) – С. 100–106.

Тема 4. Правовідносини у сфері соціального забезпечення

Вимоги до знань та вмінь

Знати:

- визначення терміна «правовідносини у сфері соціального забезпечення»;
- основні ознаки, види правовідносин у сфері соціального забезпечення;
- передумови виникнення, зміни та припинення правовідносин у сфері соціального забезпечення;
- об'єкти та суб'єкти соціально-забезпечувальних правовідносин;
- зміст соціально-забезпечувальних правовідносин;
- процедурні правовідносини у сфері соціального забезпечення.

Вміти:

- аналізувати правові акти та інші документи за допомогою різних наукових методів;
- застосувати теоретичні і практичні знання, отримані в процесі вивчення дисципліни на практиці.

План практичних занять

1. Поняття, основні ознаки, види правовідносин у сфері соціального забезпечення.

2. Передумови виникнення, зміни та припинення правовідносин у сфері соціального забезпечення.

3. Суб'єкти соціально-забезпечувальних правовідносин.
4. Об'єкти правовідносин у сфері соціального забезпечення.
5. Зміст соціально-забезпечувальних правовідносин.
6. Процедурні правовідносини у сфері соціального забезпечення.

Методичні вказівки

Соціально-забезпечувальні правовідносини –це відносини, які складаються на підставі норм права соціального забезпечення між фізичними особами й органами соціального захисту населення з приводу надання конкретного виду соціального забезпечення.

Правовідносинам у сфері соціального забезпечення, як і в інших галузях права, притаманні такі риси:

1. Правовідносини є особливим різновидом суспільних відносин у сфері соціального забезпечення.

2. Правові відносини у сфері соціального забезпечення складаються на підставі норм права.

3. Правовідносини є вольовим суспільним відношенням.

4. Правовідносини у сфері соціального забезпечення характеризуються індивідуальним зв'язком між його суб'єктами.

5. Правовідносини у сфері соціального забезпечення охороняються державою.

Студентам слід звернути увагу на види правовідносин у сфері соціального забезпечення: *за предметом правового регулювання* існують матеріальні (основні) та процедурні (похідні); *за характером здійснюваних функцій* – регулятивні та охоронні; *за ступенем визначеності учасників правовідносин* – відносній абсолютні; *за характером дії зобов'язаної особи* – активні й пасивні; *за кількісним складом суб'єктів* в– прості (правовідносини тільки між двома учасниками) і складні (правовідносини між трьома і більше учасниками); *за розподілом прав і обов'язків між суб'єктами правовідносин* – односторонні (кожен з учасників щодо іншого має тільки право чи обов'язки) і двосторонні (кожна із сторін має як права, так і обов'язки); *за часом (строками) дії* – на постійно триваючі, періодичні та

разові; за характером правовідносин, що визначається метою правовідносин, – для призначення чи надання конкретного виду соціального забезпечення або для розгляду спору з питань соціального забезпечення; за формами соціального забезпечення – правовідносини з приводу: 1) загальнообов'язкового державного страхування; 2) державного соціального забезпечення за рахунок бюджетних коштів; 3) змішаного соціального забезпечення окремих категорій громадян; 4) недержавного соціального забезпечення; за видами соціального забезпечення – правовідносини щодо пенсійного забезпечення, надання грошових допоміг, компенсацій, субсидій і пільг та соціальних послуг.

У праві соціального забезпечення норми права поділяються на окремі види в рамках зазначеної галузі права.

Залежно від характеру норми права соціального забезпечення поділяються на матеріальні та процедурні. *Норми матеріального права* – це норми первинного правового регулювання суспільних відносин майнового характеру щодо забезпечення фізичних осіб пенсіями, допомогами, компенсаціями та надання їм пільг, соціальних послуг, субсидій. *Процедурні норми* є нормами вторинного правового регулювання суспільних відносин із приводу практичної реалізації норм матеріального права щодо надання громадянину певного виду матеріального забезпечення.

З урахуванням *особливостей окремих видів суспільних відносин*, що є предметом регулювання права соціального забезпечення, розрізняють: норми пенсійного права, норми допомогового права, норми соціально-обслуговувального права.

За сферою дії норми права соціального забезпечення можуть бути загальнодержавними (норми, що регулюються міжнародними актами, законами, указами Президента, постановами Кабінету Міністрів України, актами центральних органів виконавчої влади та галузевих соціальних фондів), місцевими (норми, які передбачені в актах місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування), локальними (норми, що закріплені в актах підприємств установ, організацій, недержавних пенсійних фондів).

Залежно від часу дії норми права соціального забезпечення бувають постійними (містяться в більшості нормативних актів,

що стосуються забезпечення фізичних осіб конкретними видами матеріального забезпечення) і тимчасовими (передбачаються в нормативних актах у формі надання одноразової допомоги (послуги) окремим групам громадян із нагоди державного свята).

Залежно від ступеня узагальнення чи функціональної ролі в механізмі правового регулювання норми права соціального забезпечення класифікуються на відправні (вихідні, установчі) та спеціальні (конкретні, чи такі, що безпосередньо встановлюють правила поведінки). За способами встановлення правил поведінки (формами припису поведінки, методами правового регулювання, характером обов'язковості правил поведінки) норми права соціального забезпечення поділяються на імперативні та диспозитивні.

Норми права соціального забезпечення за функціями, які вони виконують, розподіляються на регулятивні та охоронні. Регулятивні норми закріплюють права й обов'язки суб'єктів соціально-забезпечувальних відносин та порядок реалізації громадянами права на соціальне забезпечення. Охоронні норми, які становлять незначну частину серед норм права соціального забезпечення, передбачають санкції за неналежне виконання учасниками суспільних відносин покладених на них обов'язків у сфері соціального захисту населення.

За змістом приписів (обов'язковість правил поведінки, форм вираження їх регулятивного впливу, характеру чи складу правил поведінки) норми права соціального забезпечення класифікуються на зобов'язальні, уповноважувальні та заборонні.

Для того щоб стати суб'єктом права, необхідна одна єдина передумова – володіння правоздатністю, тобто можливістю мати права й обов'язки.

Соціально-забезпечувальна правоздатність – це природний стан, невід'ємна властивість особи, що гарантується державою і яка дає їй можливість мати права і виконувати юридичні обов'язки у сфері соціального забезпечення.

Правоздатність виникає в людини у момент народження і припиняється у момент її смерті. Щодо правоздатності, то вона однакова як для громадян, так і для іноземців та осіб без громадянства. Правовий статус людини не впливає на її можливості бути суб'єктом права.

У змісті дієздатності у сфері соціального забезпечення виділяються такі здатності: 1) своїми діями набувати для себе права на окремі види соціального забезпечення; 2) власноручно здійснювати права і створювати для себе обов'язки в соціальному забезпеченні; 3) самостійно виконувати обов'язки та відповідати у разі їх порушення.

Дієздатність у сфері соціального забезпечення – це здатність особи самостійно або за допомогою працівників органів соціального захисту населення чи законного представника здійснювати права і виконувати обов'язки у сфері соціального забезпечення. Сприяння у здійсненні дієздатності – характерна риса соціально-забезпечувальної дієздатності.

Під юридичними фактами в соціальному забезпеченні слід розуміти будь-які конкретні соціальні факти реального життя, які своїми ознаками відповідають моделі відповідної норми права і в результаті чого здатні, при наявності певних умов, породжувати передбачені нормами права соціального забезпечення юридичні наслідки.

Правовідносини у сфері соціального забезпечення можуть, виникнути за одночасної наявності кількох груп юридичних фактів. До першої групи входять факти, що становлять основу для виникнення конкретних правовідносин із соціального забезпечення. Сюди належать: 1) наявність норм права, що регулюють відповідні суспільні відносини; 2) наявність правоздатних заявника та органу, до компетенції якого входить вирішення цього питання. До другої групи належать факти, що становлять предмет доведення, а також загальновідомі, презумптивні й преюдиційні факти. Вони мають підтвердити наявність чи відсутність у суб'єктів правовідносин відповідних прав і обов'язків. Нарешті, до третьої групи можна віднести факти, спрямовані на реалізацію суб'єктивних прав та інтересів громадян, повноважень державних органів і службових осіб, а саме 1) волевиявлення заявника, тобто звернення його із заявою до компетентного органу; 2) прийняття компетентним органом рішення у справі.

У соціальному забезпеченні мають справу не з одним, а з багатьма юридичними фактами, які в своїй сукупності становлять фактичний склад. Саме він, а не одиничні юридичні факти, є

підставою виникнення, зміни і припинення правовідносин у сфері соціального забезпечення.

Факти, що мають юридичне значення для соціального забезпечення, зокрема, закріплюють: 1) відділи державної реєстрації актів цивільного стану (факти народження, смерті, одруження, встановлення батьківства, зміни імені, по батькові та прізвища); 2) органи МСЕК (факти втрати чи обмеження працездатності, потреби інваліда в соціальній допомозі чи в автомобілі з ручним керуванням); 3) медичні заклади (факти потреби постійного стороннього догляду); 4) адресно-довідковий підрозділ територіального органу Державної Міграційної служби (факти громадянства, місця проживання); 5) власник або уповноважений ним орган (факти стажу роботи, розміру заробітної плати, стану робочого місця за результатами атестації тощо); 6) органами виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства, виконкомми сільських і селищних рад, іншими організаціями (факти перебування на утриманні, складу сім'ї та ін.); 7) органи соціального захисту населення (факти нужденності, відсутності засобів до існування, належності до певних категорій осіб тощо). Ці органи поділяють на первинні (фіксують первісні факти) і вторинні (на підставі фактичних даних приймають рішення про призначення пенсії або надання іншого матеріального блага).

Суб'єкти соціально-забезпечувальних правовідносин – це ті особи, за якими державою визнана соціально-забезпечувальна правоздатність і які законом наділені здатністю самостійно здійснювати належні їм права й обов'язки у сфері соціального забезпечення. Ними, перш за все, є фізичні особи та державні органи.

Усіх фізичних осіб об'єднує те, що вони підлягають соціальному забезпеченню із спеціальних фондів, у зв'язку з настанням соціального випадку або виконання певних професійних обов'язків. За правовим зв'язком із державою вони поділяються на громадян України, іноземців та осіб без громадянства.

Суб'єктами правовідносин у сфері соціального забезпечення може бути сім'я, наприклад, у правовідносинах із приводу призначення пенсії в разі втрати годувальника. Законодавство

про соціальну допомогу передбачає соціальну підтримку сім'ям із дітьми, малозабезпеченим сім'ям. Другим суб'єктом правовідносин у сфері соціального забезпечення є один із державних органів, що зобов'язаний призначити і надати конкретний вид соціального забезпечення. Компетенція таких органів визначається тією метою і завданнями, заради яких вони створені. До таких органів, зокрема, належать такі: органи Пенсійного фонду України;

органи Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування; органи Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття; органи Міністерства соціальної політики України; органи пенсійного забезпечення Міністерства оборони України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Управління державної охорони, інших військових формувань, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України; Державна служба зайнятості (центри зайнятості); органи Міністерства охорони здоров'я України; органи Міністерства освіти і науки.

Об'єкт соціально забезпечувальних правовідносин – це те, заради чого суб'єкти права вступають у юридичні зв'язки, або те, на що спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки його учасників, чи те, що зрештою хоче отримати особа. Студенти повинні розкрити об'єкти матеріальних і процедурних правовідносин та назвати їх відмінності.

Компонентами змісту соціально-забезпечувальних правовідносин є: 1) суб'єктивні права у сфері соціального забезпечення; 2) суб'єктивні юридичні обов'язки учасників правових відносин у сфері соціального забезпечення; 3) реальні дії (поведінка, вчинки) суб'єктів цих правовідносин при реалізації належних їм прав і дотриманні покладених на них обов'язків. З огляду на це, під змістом правовідносин у сфері соціального забезпечення слід розуміти сукупність конкретних суб'єктивних прав і обов'язків та реальних дій суб'єктів соціально-забезпечувальних правовідносин.

Ситуаційні задачі та завдання для самостійної роботи

Задача 1

У березні 4-річний син Суислової А. отримав важку травму, через два роки був визнаний дитиною-інвалідом. Сусллова А. звільнилася з роботи для догляду за сином, який згідно з медичним висновком потребував постійного стороннього догляду. Громадянка Сусллова А. звернулася до управління праці та соціального захисту населення із заявою про призначення їй відповідної допомоги, а також до районного відділення Пенсійного фонду для призначення пенсії.

Чи є син Суислової А. суб'єктом соціально-забезпечувальних правовідносин? Які правовідносини та між ким виникли у цьому випадку? Що є об'єктом вказаних відносин? Визначте компетенцію управління праці та соціального захисту населення.

Задача 2

У громадянки Маркіної С. у 2016 р. помер чоловік, який працював токарем на заводі. У неї залишилося двоє дітей: дочка 14 років і син – студент очної форми навчання – 20 років. Після похорону Маркіна С. звернулася до районного органу управління праці та соціального захисту населення із заявою про виплату допомоги на поховання, а також на призначення пенсії в разі втрати годувальника.

Хто в цьому випадку виступає суб'єктом права на допомогу і на пенсію? Які органи призначають допомогу на поховання і пенсію в разі втрати годувальника? Назвіть джерела фінансування виплати допомоги на поховання та пенсії за наведеною фабулою задачі.

Задача 3

Громадянині Абрамкіну С. (вік 42 роки) було встановлено III групу інвалідності внаслідок загального захворювання. Він звернувся до районного відділення Пенсійного фонду із заявою про призначення пенсії в разі інвалідності. У пенсійному фонді заявнику відмовили, мотивуючи тим, що для призначення пенсії в разі інвалідності у нього недостатньо трудового стажу (лише 8 років), та порадили звернутися до районного управління праці та

соціального захисту населення для призначення йому допомоги як малозабезпеченому, оскільки Абрамкін С. проживає сам.

Які завдання Пенсійного фонду? На які види соціального забезпечення має право Абрамкін С.?

Задача 4

Громадянин Карпов О. з 1993р., будучи співробітником органів внутрішніх справ, працював в одній з установ МВС майстром, старшим майстром, начальником цеху. У березні 2009 р. був обраний сільським головою, де працює досі. Громадянин Карпов О. звернувся за консультацією з питання, чи зараховується роки служби в органах внутрішніх справ до стажу державної служби?

Яким законодавством передбачено, що посада сільського голови належить до державної служби? Дайте юридичну консультацію.

Задача 5

Громадянин Куркін С. отримав трудове каліцтво та був визнаний інвалідом I групи. Протягом 6 років він не міг працювати за станом здоров'я. Потім йому було встановлено III групу інвалідності. Коли Куркін С. досяг пенсійного віку, він звернувся за призначенням пенсії за віком.

Чи зарахують період інвалідності до трудового стажу, що дає право на пенсію за віком?

Тестові завдання:

Тест 1. Правовідносинам у сфері соціального забезпечення, як і в інших галузях права, притаманні такі риси:

А – правовідносини є особливим різновидом суспільних відносин у сфері соціального забезпечення.

Б – правові відносини у сфері соціального забезпечення складаються на підставі норм права.

В – правовідносини є вольовим суспільним відношенням.

Г – правовідносини у сфері соціального забезпечення характеризуються індивідуальним зв'язком між його суб'єктами.

Д – правовідносини у сфері соціального забезпечення охороняються державою.

Е – правовідносини у сфері право соціального забезпечення є довгостроковими.

Тест 2. За предметом правового регулювання існують матеріальні правовідносини:

А – правовідносини з приводу призначення пенсій.

Б – надання грошових допоміг.

В – компенсацій, пільг та соціальних послуг.

Г – реалізації права на той чи інший вид соціального забезпечення.

Тест 3. За предметом правового регулювання існують процедурні правовідносини:

А – правовідносини з приводу встановлення юридичних фактів.

Б – реалізації права на той чи інший вид соціального забезпечення.

В – щодо розгляду в позасудовому порядку скарг з питань, що стосуються соціального захисту населення.

Г – компенсацій, пільг та соціальних послуг.

Тест 4. За часом (строками) дії існують правовідносини:

А – разові.

Б – періодичні.

В – постійно триваючи.

Г – тільки постійно триваючи.

Тест 5. За формами соціального забезпечення є правовідносини з приводу:

А – загальнообов'язкового державного страхування.

Б – державного соціального забезпечення за рахунок бюджетних коштів.

В – змішаного соціального забезпечення окремих категорій громадян.

Г – недержавного соціального забезпечення.

Д – тільки державного соціального забезпечення за рахунок бюджетних коштів.

Тест 6. За видами соціального забезпечення є правовідносини щодо:

А – пенсійного забезпечення.

Б – надання грошових допоміг.

В – надання компенсацій

Г – субсидій і пільг.

Д – соціальних послуг.

Е – вихідної допомоги.

Тест 7. У змісті дієздатності в сфері соціального забезпечення виділяються такі здатності:

А – своїми діями набувати для себе права на окремі види соціального забезпечення.

Б – власноручно здійснювати права і створювати для себе обов'язки в соціальному забезпеченні.

В – самостійно виконувати обов'язки та відповідати у разі їх порушення.

Г – бути носієм юридичних прав і обов'язків, які визначені правом соціального забезпечення.

Тест 8. Правовідносини у сфері соціального забезпечення можуть, виникнути за одночасної наявності кількох груп юридичних фактів:

А – факти, що становлять основу для виникнення конкретних правовідносин із соціального забезпечення.

Б – факти, що становлять предмет доведення, а також загальновідомі, презумптивні й преюдиційні факти.

В – факти, спрямовані на реалізацію суб'єктивних прав та інтересів громадян, повноважень державних органів і службових осіб.

Г – тільки факти, які підтверджують державні органи влади.

Тест 9. Державні органи до компетенції яких входить факто закріплювальна діяльність:

А – відділи державної реєстрації актів цивільного стану.

Б – органи МСЕК.

В – медичні заклади.

Г – адресно-довідковий підрозділ територіального органу Державної Міграційної служби.

Д – власник або уповноважений ним орган.

Е – органи виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства, виконкоми сільських і селищних рад, інші організації.

Ж – органи соціального захисту населення.

З – Центри зайнятості.

Тест 10. За правовим зв'язком із державою фізичні особи, які є суб'єктами соціально-забезпечувальних правовідносин поділяються на:

А – громадян України.

Б – іноземців.

В – осіб без громадянства.

Г – нелегальних мігрантів.

Завдання для самостійної роботи

1. Самостійне опрацювання теоретичних питань:

1. Дайте визначення поняття «правовідносини у сфері права соціального забезпечення».

2. Назвіть риси правовідносин у сфері соціального забезпечення.

3. Які існують види правовідносин у сфері права соціального забезпечення?

4. Назвіть передумови виникнення, зміни та припинення правовідносин у сфері соціального забезпечення.

5. Розкрийте зміст матеріальних, процедурних та процесуальних правовідносин у сфері соціального забезпечення.

6. Назвіть об'єкти правовідносин у сфері соціального забезпечення.

7. Хто є суб'єктами правовідносин у сфері соціального забезпечення?

2. Написання рефератів за темою:

1. Поняття та особливості правовідносин у сфері соціального забезпечення.

2. Процедурні правовідносини у сфері соціального забезпечення.

3. Юридичні факти в праві соціального забезпечення.

Рекомендована література

1. Конституція України від 28.06. 1996 р., № 254 к/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Загальна декларація прав людини // Права людини. Міжнародні договори України. Декларація. Документи. – К.: Наук. думка, 1992. – С.18–24.

3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49–51. – Ст. 376.

4. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 3. – Ст. 10.

5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46. – Ст. 403.

6. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 № 1533-III //Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 22. – Ст. 171.

7. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 № 2262-XII //Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 29. – Ст. 399.

8. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 № 796-XII //Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 16. – Ст. 200.

9. Про пенсії за особливі заслуги перед Україною: Закон України від 01.06.2000 № 1767-II //Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 35. – Ст. 289.

10. Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист: Закон України від 24.03.1998 № 203/98ВР //Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 40. – Ст. 249.

11. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII //Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 45. – Ст. 425.

12. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII //Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 15. – Ст. 190.

13. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 № 3721-XII //Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 4. – Ст. 18.

14. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII //Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 21. – Ст. 252.

15. Про затвердження Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів: Наказ МВС України від 22.11.2012 № 1077 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 99. – Ст. 4026.

16. Бондарчук М. І. Правова природа правовідносин у сфері соціального забезпечення / М. І. Бондарчук // Наук. вісн.

Ченівецьк. Ун-ту: Правознавство. – Чернівці: Рута. 2003. – Вип. 180. – С. 78–81.

17. Коробенко Н. П. Генезис пенсійних правовідносин у праві соціального забезпечення / Н. П. Коробенко // Часопис Київ. Ун-ту права. – 2006. – № 1. – С. 116–121.

18. Синчук С. М. Щодо проблеми спеціальної працевдатності у правовідносинах соціального забезпечення / С. М. Синчук // Правове регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення: проблеми і перспективи розвитку: тези доповідей і наук. повідомлень учасників VІМіжнар. Наук.-практ. Конф. (м. Харків, 3–4 жовт. 2014 р.) / за ред. В. В. Жернакова. – Х.: Право, 2014. – С. 335–338.

19. Стаховська Н. М. Поняття та особливості правовідносин у сфері соціального забезпечення / Н. М. Стаховська // Вісник: Юрид. науки. – К.: Київ. Держ. Ун-т, 2000. – Вип.40. – С. 55–63.

20. Сташків Б. І. Юридичні факти в праві соціального забезпечення. / Б. І. Сташків – Чернігів: Ред. – видавн. Комплекс «Деснянська правда», 2008. – 260 с.

Тема 5. Система державних органів та їхні функції зі здійснення соціального забезпечення

Вимоги до знань та вмінь

Знати:

- визначення терміна «суб'єкти соціальної політики»;
- повноваження Міністерства соціальної політики України та його органів у сфері соціального забезпечення;
- основні функції Пенсійного фонду України та його регіональних органів;
- фонди соціального страхування та їхні органи.

Вміти:

- аналізувати правові акти та інші документи за допомогою різних наукових методів;
- застосувати теоретичні і практичні знання, отримані в процесі вивчення дисципліни на практиці.

План практичних занять

1. Суб'єкти соціальної політики України.
2. Повноваження Міністерства соціальної політики України та його органів у сфері соціального забезпечення.
3. Основні функції Пенсійного фонду України та його регіональних органів.
4. Фонди соціального страхування та їхні органи.

Методичні вказівки

До головних суб'єктів соціальної політики належать: людина (особистість), держава, суспільство, політичні партії, громадські організації. Усі ці суб'єкти мають неоднакові можливості, масштаби, глибину, способи та засоби впливу на об'єкти і розвиток соціального буття; вони характеризуються різноманітною юридичною та економічною діяльністю, мають різне суспільне призначення, потребують оптимального співвідношення між складовими соціальної політики й узгоджених зусиль як державних структур, політичних сил, підприємницьких організацій, трудових колективів, так і окремих політиків і лідерів.

У системі державних органів, що здійснюють функції з соціального забезпечення першорядне місце посідають органи законодавчої і виконавчої влади. Вони відіграють провідну роль у керівництві всією системою соціального захисту населення України.

Вищим органом законодавчої влади є Верховна Рада України, яка є органом загальної компетенції. Вона приймає закони про форми і види соціального забезпечення, затверджує основні джерела його фінансування та витрати з Державного бюджету на ці цілі, визначає розмір обов'язкових страхових внесків тощо.

Систему органів державної виконавчої влади складають центральні органи, виконавчі комітети місцевих рад та місцеві державні адміністрації. Вищим органом у системі виконавчої влади є Кабінет Міністрів України. До його компетенції віднесені питання, пов'язані з реалізацією та виконанням законодавства з соціального забезпечення. Кабінет Міністрів видає підзаконні нормативні акти з питань здійснення соціального забезпечення,

щороку подає на затвердження Верховної Ради Державний бюджет, складовою якого є витрати на соціальне забезпечення, вживає заходів до виконання Державного бюджету тощо.

До суб'єктів, що здійснюють функції з соціального забезпечення відносять також Мінсоцполітики України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури України, інші міністерства, комітети, відомства залежно від напрямів діяльності України та органи місцевого самоврядування.

Міністерство соціальної політики України (Мінсоцполітики) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері праці та соціальної політики, зайнятості населення та трудової міграції, трудових відносин, загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування, соціального діалогу, соціального захисту, волонтерської діяльності, з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, усиновлення та захисту прав дітей, запобігання насильству в сім'ї, протидії торгівлі людьми, захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики щодо пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, соціального захисту ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, зокрема забезпечення їх психологічної реабілітації, санаторно-курортного лікування, технічними та іншими засобами реабілітації, житлом, надання освітніх послуг, організації поховання, соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, які звільняються, осіб, звільнених із військової служби, та учасників антитерористичної операції, у сфері промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами, здійснення державного гірничого нагляду, здійснення державного нагляду та контролю за додержанням вимог законодавства про працю, зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування в частині призначення, нарахування та виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг та інших видів

матеріального забезпечення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб.

На територіальному рівні здійснюють соціальне забезпечення Департаменти соціального захисту. Основним завданням Департаменту соціального захисту є забезпечення реалізації державної соціальної політики на відповідній території у сфері соціального захисту населення.

У системі державних органів, які здійснюють соціальне забезпечення, важлива роль належить Фонду соціального захисту інвалідів. Фонд соціального захисту інвалідів є бюджетною установою, діяльність якої спрямовується, координується та контролюється Міністерством соціальної політики України.

Студенти при підготовці до теми, повинні ознайомитись із положеннями – Про Пенсійний фонд України, затвердженим Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 384; Про головні управління Пенсійного фонду України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі затверджене постановою правління Пенсійного фонду України від 22.12.2014 р. № 28-2; Про управління Пенсійного фонду України в районах, містах і районах у містах, а також про об'єднані управління затверджене постановою правління Пенсійного фонду України від 22.12.2014 р. № 28-2.

Студенти при вивченні питання щодо фондів соціального страхування та їхніх органів повинні ознайомитись з положеннями законів України: «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV та «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02 березня 2000 року № 153.

Ситуаційні задачі та завдання для самостійної роботи

Задача 1

Директор підприємства «ЗАЛК», яке зареєстроване 20 червня, станом на 10 липня не зареєстрував його в районному відділенні Пенсійного фонду. Районне відділення Пенсійного фонду звернулося до банку, який обслуговував назване підприємство, з вимогою стягнення з розрахунку останнього 350 грн, як відповідальність за несвоєчасну реєстрацію у районному

відділені Пенсійного фонду. Банк відмовився стягувати вказану суму з рахунка підприємства. Несвоєчасну реєстрацію директор пояснила тим, що підприємство ще не почало своєї діяльності.

Проаналізуйте дії районного відділення Пенсійного фонду. Яка відповідальність передбачена за несвоєчасну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності?

Задача 2

Громадянин Суслов К. працював обліковцем у колективному сільськогосподарському підприємстві (КСГП) за трудовим договором. За сумісництвом він також працював завгоспом у місцевій школі. У зв'язку з реорганізацією КСГП Суслова К. було звільнено за скорочення штатів. Через два місяці його було звільнено і з посади завгоспа школи у зв'язку з ліквідацією такої посади. Суслов К. звернувся до служби зайнятості з заявою про реєстрацію його як безробітного і виплату допомоги у разі безробіття. У центрі зайнятості йому відмовили, мотивуючи тим, що Суслов К. працював за сумісництвом і на нього не сплачувались внески на страхування на випадок безробіття. Суслов К. звернувся до адвоката за роз'ясненням.

Виступіть у ролі адвоката.

Задача 3

Громадянин Карпов О. із Запоріжжя звернувся до Запорізького обласного управління Пенсійного фонду України за роз'ясненням: «Працюю на заводі, а у вільний від роботи час займаюсь підприємницькою діяльністю. Отримав два листи від Пенсійного фонду, який вимагає, щоб я сплатив внески від підприємницького доходу. На мою думку, я не повинен сплачувати внески, оскільки я пенсіонер, крім того, завод за мене сплачує 32% до фонду, а також з мого заробітку вираховують 1% до фонду. Чи законна вимога працівників Пенсійного фонду?»

Складіть роз'яснення, посилаючись на чинне законодавство.

Задача 4

Товариство з обмеженою відповідальністю «Трактсервіс» створено у червні 2010 р. 1 липня 2012 року засновники товариства вийшли з його складу, і з ними було проведено

розрахунки. У зв'язку з цим виникло запитання: чи нараховуються страхові внески на суму майнової частки, отриманої засновниками внаслідок розподілу? Чи утримується сума страхових внесків із суми майнової частки? Підготуйте відповідь на запитання з посиланням на відповідне законодавство.

Задача 5

До юридичного відділу управління праці та соціального захисту надійшла низка запитань із приводу нарахування внесків на соціальне страхування:

1. Чи нараховуються страхові внески до Пенсійного фонду на благодійні виплати?

2. Чи нараховуються страхові внески на доплати і надбавки до державних пенсій працюючим пенсіонерам за рахунок підприємств, установ, організацій? А непрацюючим пенсіонерам за рахунок підприємств, а також за рахунок Пенсійного фонду?

3. Для кого встановлено пільговий тариф щодо сплати страхових внесків?

4. Чи нараховуються обов'язкові страхові внески до Пенсійного фонду на суми винагород за продаж інтелектуальної власності?

Підготуйте відповіді на запитання із посиланням на відповідне законодавство.

Тестові завдання:

Тест 1. До головних суб'єктів соціальної політики належать:

- А – людина (особистість).
- Б – держава.
- В – суспільство.
- Г – політичні партії.
- Д – громадські організації.
- Е – депутати.

Тест 2. У системі державних органів, що здійснюють функції з соціального забезпечення першорядне місце посідають:

- А – органи законодавчої.
- Б – органи виконавчої влади.
- В – органи судової влади.

Тест 3. Систему органів державної виконавчої влади складають у сфері соціального забезпечення:

- А – центральні органи.
- Б – виконавчі комітети місцевих рад.
- В – місцеві державні адміністрації.
- Г – селищні ради.

Тест 4. До суб'єктів, що здійснюють функції з соціального забезпечення також відносять:

- А – Мінсоцполітики України.
- Б – Міністерство охорони здоров'я України.
- В – Міністерство освіти і науки України.
- Г – Міністерство культури України.
- Д – інші міністерства, комітети, відомства залежно від напрямів діяльності України.
- Е – органи місцевого самоврядування.
- Ж – громади.

Тест 5. Завдання і функції Міністерства соціальної політики України визначені:

- А – Конституцією України.
- Б – Законами України.
- В – Постановами Кабінету Міністрів України.
- Г – Указом Президента України.
- Д – Наказом Міністерства соціальної політики.

Тест 6. Міністерство соціальної політики у своїй діяльності керується:

- А – Конституцією та законами України.
- Б – указами Президента України.

- В – постановами Верховної Ради України.
- Г – актами Кабінету Міністрів України.
- Д – іншими актами законодавства.
- Е – колективними угодами.

Тест 7. Фонд соціального захисту інвалідів у своїй діяльності керується:

- А – Конституцією і законами України.
- Б – актами Президента України.
- В – актами Кабінету Міністрів України.
- Г – наказами Міністерства соціальної політики України.
- Д – актами місцевих органів влади.

Тест 8. Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, що здійснює:

А – управління фінансами пенсійного забезпечення, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики України.

Б – перевірку цільового та ефективного використання коштів, діяльність якого спрямовується, координується та контролюється Міністерством соціальної політики України.

В – керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням.

Тест 9. Фонд соціального страхування України є органом, який здійснює:

А – керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням.

Б – провадить акумуляцію страхових внесків, контроль за використанням коштів, забезпечує фінансування виплат за

певними видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

В – здійснює інші функції згідно із затвердженим статутом.

Г – управління фінансами пенсійного забезпечення, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Тест 10. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття створюється:

А – для управління страхуванням на випадок безробіття.

Б – акумуляції страхових внесків.

В – контролю за використанням коштів.

Г – виплати забезпечення та надання соціальних послуг.

Д – здійснення інших функцій згідно із Законом і статутом Фонду.

Е – для розслідування страхових випадків та обґрунтованості виплати матеріального забезпечення, страхових виплат.

Завдання для самостійної роботи

1. Самостійне опрацювання теоретичних питань:

1. Назвіть головні суб'єкти соціальної політики.

2. Яке місце в системі державних органів, що здійснюють функції з соціального забезпечення посідають органи законодавчої та виконавчої влади?

3. До компетенції якого органу виконавчої влади віднесені питання, пов'язані з реалізацією та виконанням законодавства із соціального забезпечення?

4. Назвіть державні органи, що здійснюють функції з соціального забезпечення.

5. Розкрийте повноваження Міністерства соціальної політики України.

6. Які функції здійснюють структурні підрозділи соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій?

7. Назвіть завдання Пенсійного фонду України та його регіональних органів.

8. Назвіть функції фондів соціального страхування та їхніх органів.

2. Написання рефератів за темою:

1. Суб'єкти соціальної політики.
2. Повноваження Міністерства соціальної політики України.
3. Пенсійний фонд України: завдання та функції.

Рекомендована література

1. Конституція України від 28.06. 1996 р., № 254 к/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Положення про Міністерство соціальної політики України: Указ Президента України від 17.06.2015 № 423 //Офіційний вісник України. – 2011.– № 29. – Ст. 1227.

3. Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення положень про структурні підрозділи соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій: Наказ Міністерства соціальної політики України від 26.11.2012 р. №741 // [Електронний ресурс]. – режим доступу: – <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-z-rozroblennja-p-doc124659.html>.

4. Про затвердження Положення про Фонд соціального захисту інвалідів: Наказ Міністерства соціальної політики України від 14.04. 2011р. № 129 //Офіційний вісник України. – 2011.– № 34. – Ст. 1413.

5. Питання запровадження обмежень на проведення перевірок державними інспекціями та іншими контролюючими органами: постанова Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2014 року № 408 //Офіційний вісник України. – 2014.– № 72. – Ст. 2031.

6. Положенням про Пенсійний фонд України: Указ Президента України від 6 квітня 2011 року № 384 // Офіційний вісник України. – 2011.– № 29. – Ст. 1223.

7. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49-51. – Ст. 376.

8. Про затвердження Інструкції про порядок обчислення і сплати страхувальниками та застрахованими особами внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування до Пенсійного фонду України: Постанова Пенсійного фонду України від 19.12.2003 р. № 21-1. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29. – Ст. 1223.

9. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV//Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46. – Ст. 403.

10. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 № 1533-III //Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3. – Ст. 148.

11. Кравченко М. Чинники уповільненої дії пенсійного забезпечення українців / М. Кравченко // Збірник наукових праць НАДУ при Президентіві України. – 2005. № 1. – С. 431–438.

12. Шумна Л. П. Страхіві внески за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням: поняття та їх значення для соціального забезпечення / Л. П. Шумна // Підприємництво, господарство і право. – 2005. № 6. – С. 64–66.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

Тема 6. Пенсійне забезпечення в Україні

Вимоги до знань та вмінь

Знати:

- визначення поняття «пенсія» та їх види;
- поняття пенсій за віком;
- особливості пільгового пенсійного забезпечення за віком;
- поняття пенсії по інвалідності;
- особливості призначення пенсій по інвалідності внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання;
- поняття пенсії у зв'язку з утратою годувальника;
- особливості пенсійного забезпечення осіб, які мають особливі заслуги перед Україною.

Вміти:

- аналізувати правові акти та інші документи за допомогою різних наукових методів;
- застосувати теоретичні і практичні знання, отримані в процесі вивчення дисципліни на практиці.

План практичних занять

1. Загальне поняття пенсій та їх види
2. Поняття пенсій за віком
3. Особливості пільгового пенсійного забезпечення за віком
4. Поняття пенсії по інвалідності. Особливості призначення пенсій по інвалідності внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання
5. Поняття пенсії у зв'язку з утратою годувальника
6. Особливості пенсійного забезпечення осіб, які мають особливі заслуги перед Україною

Методичні вказівки

У сучасних умовах пенсію можна розглядати як грошову виплату (з розрахунку на місяць), яка призначається відповідно до встановлених державою правил громадянам, що досягли встановленого законом пенсійного віку, чи які набули спеціального стажу (вслуги років) встановленої тривалості, або яким встановлена інвалідність, чи які втратили годувальника за рахунок коштів, асигнованих на ці цілі державою з державного бюджету, з Пенсійного фонду, з Накопичувального пенсійного фонду та з недержавних – пенсійних фондів.

Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування передбачає два рівні.

Перший рівень – солідарна система пенсійних виплат (пенсії з поточних надходжень), яка є обов'язковою і передбачає встановлення розмірів пенсій залежно від страхового стажу та розміру заробітної плати, з якої сплачені внески, облік яких здійснюється персоналізовано в Пенсійному фонді.

Другий рівень – система накопичувального пенсійного забезпечення в рамках загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Запровадження цієї системи передбачає акумулювання персоналізованої частини внесків громадян, які обліковуюватимуться на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках і накопичуватимуться у єдиному державному Накопичувальному фонді, та подальше інвестування цих коштів із метою отримання інвестиційного доходу. Виплати з Накопичувального пенсійного фонду здійснюються після виходу особи на пенсію і разом з пенсією, що виплачуватиметься з солідарної пенсійної системи з поточних надходжень (пенсія першого рівня), в загальній сумі забезпечить розмір пенсії на рівні більш як 50 відсотків заробітної плати працівника, яку він одержував до виходу на пенсію. Кошти у розмірах, що обліковуюватимуться на індивідуальному накопичувальному пенсійному рахунку, будуть належати застрахованій особі і передаватимуться спадкоємцям у встановленому законодавством порядку. Активи Накопичувального пенсійного фонду використовуватимуться для внутрішніх інвестицій в національну економіку, що, в свою чергу, сприятиме збільшенню

надходження коштів до Пенсійного фонду і виплати пенсій із поточних надходжень за солідарною системою.

Добровільне додаткове пенсійне забезпечення передбачає *третій рівень*, тобто це система недержавного пенсійного страхування, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень і яка забезпечує застрахованій особі після виходу на пенсію отримання крім пенсії за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням додаткової пенсії шляхом добровільних пенсійних внесків до недержавних пенсійних фондів, які стануть основою цієї системи, в тому числі і ті, що створені за корпоративними та професійними ознаками. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» прийнято Верховною Радою України 9 липня 2003 р.

Громадяни України можуть бути учасниками та отримувати пенсійні виплати одночасно з різних рівнів системи пенсійного забезпечення в Україні.

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р. призначаються такі пенсійні виплати:

- 1) за рахунок коштів Пенсійного фонду в солідарній системі:
 - а) пенсія за віком;
 - б) пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства);
 - в) пенсія у зв'язку з втратою годувальника.

Особі, яка має одночасно право на різні види пенсії (за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника), призначається один із цих видів пенсії за її вибором.

2) за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках Накопичувального фонду або на індивідуальних пенсійних рахунках у відповідних недержавних пенсійних фондах – суб'єктах другого рівня системи пенсійного забезпечення, здійснюються такі пенсійні виплати, як довічні пенсії і одноразова виплата.

Особі, яка має право на довічну пенсію, призначається один із видів пенсії за її вибором.

У солідарній системі за цим Законом надаються соціальні послуги за рахунок коштів Пенсійного фонду. До таких послуг належить допомога на поховання пенсіонера.

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 р. (зі змінами) призначаються страхові виплати:

а) по інвалідності, якщо інвалідність настала внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання;

б) у разі втрати годувальника, якщо смерть годувальника настала внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання.

А відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 р. (зі змінами) та іншого пенсійного законодавства окремим категоріям громадян призначаються:

а) пенсії за віком на пільгових умовах;

б) пенсії за вислугу років;

в) соціальні пенсії.

Право на соціальну пенсію мають усі непрацездатні, непрацюючі громадяни, які не мають права на трудову пенсію.

Студенти повинні знати, що особам, які мають одночасно право на різні державні пенсії, призначається одна пенсія за їх вибором, за винятком пенсій інвалідам внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, що їх вони дістали при захисті Батьківщини або при виконанні інших обов'язків військової служби, або внаслідок захворювання, пов'язаного з перебуванням на фронті чи з виконанням інтернаціонального обов'язку.

Особливим видом державної пенсії, яка не входить до названих видів і призначається обмеженому, визначеному законом колу громадян, є пенсія за особливі заслуги перед Україною.

Недержавне пенсійне забезпечення відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 р. здійснюється пенсійними фондами, страховими організаціями та банківськими установами на договірних засадах. Пенсійні фонди відповідно до цього Закону можуть здійснювати такі види пенсійних виплат: пенсія на визначений строк; одноразова пенсійна виплата.

Ситуаційні задачі та завдання для самостійної роботи

Задача 1

Громадянин Алімов К. пішов на пенсію в червні 2017 р. Пенсію йому було обчислено із середнього заробітку за останні 24 місяці за основним місцем роботи. В 2016 р. він, крім основної роботи, працював за сумісництвом на підприємстві «МАВВЛ». Крім того, у березні 2016 р. йому було виплачено дивіденди за акціями ВАТ «Запорізький холодокомбінат», а в січні – березні 2017 р. Алімов К. перебував у відрядженні в Італії й отримував добові. У цей період Алімов К. сплачував аліменти на двох дітей.

Які з названих сум повинні враховуватись при обчисленні середнього заробітку для призначення пенсії? Обчисліть розмір пенсії Алімова К.

Задача 2

Чи є підстави для продовження виплати пенсії в разі втрати годувальника утриманцям, які досягли 18-річного віку і навчаються:

- на заочному відділенні навчального закладу (не працює);
- на платному підготовчому відділенні ВНЗ;
- у комерційному коледжі (стипендії не отримують, самі платять за навчання);
- у госпрозрахункових групах державних навчальних закладів (стипендією не забезпечуються).

Задача 3

Громадянка Лукнева О. – пенсіонерка, 59 років, одержувала максимальну пенсію за віком, передбачену Законом України «Про пенсійне забезпечення». У червні 2016 р. вона виїхала на постійне проживання до Москви. Перед від'їздом Лукнева О. звернулася до районного управління праці та соціального захисту із запитанням: яким буде її пенсійне забезпечення в Росії? Чи буде їй переказано пенсію та в якому розмірі? Який порядок переоформлення? Яким законодавством це питання врегульовано?

Задача 4

Громадянка Добкіна С. народила і виховала до 8 років чотирьох дітей, п'яту дитину від першого шлюбу чоловіка удочерила у віці 6 років, що підтверджується рішенням суду. До народження дітей Добкіна С. працювала на роботах за Списком №2 протягом 10 років.

З якого віку вона матиме право на пенсію?

Задача 5

Із заявою про призначення пенсії у разі інвалідності звернувся непрацюючий інвалід II групи у віці 36 років. Причина інвалідності – загальне захворювання. Стаж роботи – 10 років і 2 роки строкової військової служби. Середній заробіток – 2600 грн. Дружина перебуває у відпустці у зв'язку з доглядом за дитиною до 3 років. Старша дочка навчається в іншому місті та отримує стипендію.

Визначте право на пенсію та її розмір.

Тестові завдання:

Тест 1. Види державних пенсій передбачені в Законі України «Про пенсійне забезпечення»:

А – за віком; по інвалідності; в разі втрати годувальника; за вислугу років.

Б – за віком; по інвалідності; в разі втрати годувальника.

В – за віком; по інвалідності; за вислугу років.

Г – за віком; в разі втрати годувальника; за вислугу років.

Тест 2. Право на пенсію за віком мають:

А – чоловіки – після досягнення 60 років і при стажі роботи не менше 25 років; жінки – після досягнення 45 років і при стажі роботи не менше 20 років.

Б – чоловіки – після досягнення 60 років і при стажі роботи не менше 25 років; жінки – після досягнення 50 років і при стажі роботи не менше 25 років.

В – чоловіки – після досягнення 60 років і при стажі роботи не менше 25 років; жінки – після досягнення 55 років і при стажі роботи не менше 20 років.

Г – чоловіки – після досягнення 60 років і при стажі роботи не менше 20 років; жінки – після досягнення 53 років і при стажі роботи не менше 20 років.

Тест 3. Відповідно до ЗУ «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» система пенсійного забезпечення в Україні складається:

А – з трьох рівнів.

Б – з двох рівнів.

В – з чотирьох рівнів.

Тест 4. Перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять:

А – систему загальнообов’язкового недержавного пенсійного страхування.

Б – систему накопичувального пенсійного забезпечення.

В – систему солідарного пенсійного забезпечення.

Г – систему загальнообов’язкового державного пенсійного страхування.

Тест 5. Другий та третій рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять:

А – систему загальнообов’язкового недержавного пенсійного страхування.

Б – систему накопичувального пенсійного забезпечення.

В – систему солідарного пенсійного забезпечення.

Г – систему загальнообов’язкового державного пенсійного страхування.

Тест 6. Відповідно до Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» за рахунок

коштів Пенсійного фонду в солідарній системі призначаються такі пенсійні виплати:

А – 1) пенсія за віком; 2) пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства); 3) пенсія у зв'язку з втратою годувальника.

Б – 1) пенсія за віком; 2) пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства).

В – 1) довічна пенсія з установленим періодом; 2) пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства); 3) пенсія у зв'язку з втратою годувальника.

Г – 1) довічна пенсія з установленим періодом; 2) довічна обумовлена пенсія; 3) довічна пенсія подружжя.

Тест 7. За рахунок коштів Накопичувального фонду, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснюються такі пенсійні виплати:

А – 1) пенсія за віком; 2) довічна обумовлена пенсія; 3) довічна пенсія подружжя.

Б – 1) довічна пенсія з установленим періодом; 2) пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства); 3) довічна пенсія подружжя; 4) одноразова виплата.

В – 1) пенсія у зв'язку з втратою годувальника; 2) пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства); 3) пенсія у зв'язку з втратою годувальника.

Г – 1) довічна пенсія з установленим періодом; 2) довічна обумовлена пенсія; 3) довічна пенсія подружжя; 4) одноразова виплата.

Тест 8. Розмір пенсії за віком визначається за формулою:

$$A - 3п = П \times Kс$$

Б – Кс = 3п x П

В – П = 3п x Кс

Г – П = 3с x Кп

Тест 9. Участь фізичних осіб у будь-якому недержавному пенсійному фонді є:

А – добровільною.

Б – обов'язковою.

Тест 10. Перший рівень системи пенсійного забезпечення – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на:

А – засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Накопичувального фонду на умовах та в порядку, передбачених законом.

Б – засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень із метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

В – засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Г – засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених законом.

Завдання для самостійної роботи

1. Самостійне опрацювання теоретичних питань:

1. Дайте визначення поняття «пенсія».
2. Які види трудових пенсій Ви знаєте?

3. Які умови та порядок призначення пенсії за віком?
4. Назвіть особливості призначення пенсій по інвалідності внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання.
5. Дайте визначення поняття пенсії у зв'язку з утратою годувальника.
6. Які умови та порядок призначення пенсії у зв'язку з утратою годувальника?
7. Назвіть особливості пенсійного забезпечення осіб, які мають особливі заслуги перед Україною.
8. Які напрями реформування пільгового пенсійного забезпечення передбачено в Україні?

2. Написання рефератів за темою:

1. Правові проблеми регулювання пенсійного забезпечення в Україні.
2. Інвалідність та її правові наслідки.
3. Основні напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні.

Рекомендована література

1. Конституція України від 28.06.1996 р., № 254 к/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 3. – Ст. 10.
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49–51. – Ст. 376.
4. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 № 2262-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 29. – Ст. 399.
5. Про пенсії за особливі заслуги перед Україною: Закон України від 01.06.2000 № 1767-ІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 35. – Ст. 289.
6. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від

28.02.1991 № 796-ХІІ //Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 16. – Ст. 200.

7. Питання медико-соціальної експертизи: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 р. № 1317 //Офіційний вісник України. – 2009.– № 95. – Ст. 3265.

8. Про затвердження переліку професійних захворювань: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2000 р. № 1662 //Офіційний вісник України. – 2000.– № 45. – Ст. 1940.

9. Про затвердження Інструкції про застосування переліку професійних захворювань: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.12.2000 р. //Офіційний вісник України. – 2001.– № 5. – Ст. 199.

10. Кравчук Т. В. Правові проблеми регулювання пенсійного забезпечення в Україні та деяких країнах СНД у разі втрати годувальника / Т. В. Кравчук // Правова держава: Щорічник наук. праць. – Вип.16. – К.: ІДП НАН України, 2005. – С. 623–629.

11. Сирота И. М. Все о пенсиях, пособиях, социальной защите граждан Украины (научно-практический комментарий и сборник нормативных актов)./ И. М. Сирота – 5-е изд., перераб. И доп. – Харьков: Одиссей, 2004, – 704.

Тема 7. Пенсійне забезпечення у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Вимоги до знань та вмінь

Знати:

- поняття та принципи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- суб'єктів системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- порядок обчислення пенсії за віком у солідарній системі;
- особливості призначення пенсії по інвалідності в солідарній системі;
- умови призначення та розміри пенсій у зв'язку з утратою годувальника у солідарній системі;

- управління солідарною системою загальнообов'язкового пенсійного страхування;
- пенсійні виплати за рахунок коштів Накопичувального фонду.

Вміти:

- аналізувати правові акти та інші документи за допомогою різних наукових методів;
- застосувати теоретичні і практичні знання, отримані в процесі вивчення дисципліни на практиці.

План практичних занять

1. Поняття та принципи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
2. Суб'єкти системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
3. Персоніфікований облік у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
4. Пенсії за віком у солідарній системі. Порядок обчислення пенсії.
5. Особливості призначення пенсії по інвалідності в солідарній системі.
6. Умови призначення та розміри пенсій у зв'язку з утратою годувальника у солідарній системі.
7. Призначення, перерахунок та виплата пенсій у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
8. Управління солідарною системою загальнообов'язкового пенсійного страхування.
9. Пенсійні виплати за рахунок коштів Накопичувального фонду.

Методичні вказівки

Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування можна розглядати як особливий вид загальнообов'язкового державного соціального страхування, яке полягає у формуванні Пенсійного фонду за рахунок страхових внесків роботодавців, інших осіб, а

також за рахунок бюджетних та інших джерел, та формуванні на договірних засадах Накопичувального пенсійного фонду, накопичення в ньому коштів із метою виплати в подальшому з цих фондів застрахованим особам та членам їхніх сімей пенсій та інших виплат по досягненні ними пенсійного віку чи настання інших, передбачених законом обставин.

Згідно зі ст.7 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» загальнообов'язкове державне пенсійне страхування здійснюється за принципами:

- законодавчого визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

- обов'язковості страхування осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) та інших підставах, передбачених законодавством, а також осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, фізичних осіб - підприємців;

- права на добровільну участь у системі загальнообов'язкового пенсійного страхування осіб, які відповідно до цього Закону не підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню;

- заінтересованості кожної працездатної особи у власному матеріальному забезпеченні після виходу на пенсію;

- рівноправності застрахованих осіб щодо отримання пенсійних виплат та виконання обов'язків стосовно сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

- диференціації розмірів пенсій залежно від тривалості страхового стажу та розміру заробітної плати (доходу);

- солідарності та субсидування в солідарній системі;

- фінансування видатків на виплату пенсій, надання соціальних послуг за рахунок страхових внесків, бюджетних коштів і коштів цільових фондів;

- спрямування частини страхових внесків до накопичувальної системи пенсійного страхування для здійснення оплати договорів страхування довічної пенсії і одноразової виплати залежно від розмірів накопичень застрахованої особи з урахуванням інвестиційного доходу;

- державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав, передбачених законом;

– гласності, прозорості та доступності діяльності Пенсійного фонду;

– обов'язковості фінансування за рахунок коштів Пенсійного фонду витрат, пов'язаних із виплатою пенсій та наданням соціальних послуг, в обсягах, передбачених законом;

– цільового та ефективного використання коштів загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

– відповідальності суб'єктів системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування за порушення норм цього Закону, а також за невиконання або неналежне виконання покладених на них обов'язків.

Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Студенти повинні дати характеристику суб'єктам системи пенсійного забезпечення в Україні. Суб'єктами солідарної системи є: застраховані особи, а в окремих випадках, визначених цим Законом, – члени їхніх сімей та інші особи; страхувальники; Пенсійний фонд; уповноважений банк; підприємства, установи, організації (далі – організації), що здійснюють виплату і доставку пенсій.

Суб'єктами системи накопичувального пенсійного забезпечення є: особи, від імені та на користь яких здійснюється накопичення та інвестування коштів; підприємства, установи, організації та фізичні особи, що здійснюють перерахування внесків до системи накопичувального пенсійного забезпечення; Накопичувальний фонд; недержавні пенсійні фонди; юридичні особи, які здійснюють адміністративне управління Накопичувальним фондом і недержавними пенсійними фондами та управління їх пенсійними активами; зберігач; страхові організації.

Інші суб'єкти системи накопичувального пенсійного забезпечення можуть бути визначені законами України.

Студенти повинні звернути увагу на те, що органи Пенсійного фонду ведуть облік усіх застрахованих осіб та персоніфікований облік надходження страхових внесків і забезпечують функціонування єдиного державного

автоматизованого банку відомостей про застрахованих осіб, здійснюють облік коштів Накопичувального фонду на накопичувальних пенсійних рахунках. Облік усіх застрахованих осіб та персоніфікований облік надходжень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також персоніфікований облік коштів накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування здійснюються в порядку, визначеному Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Пенсійний фонд забезпечує комплекс організаційних та технічних заходів, спрямованих на захист відомостей, що містяться в системі персоніфікованого обліку, в тому числі забезпечує обмеження кола службових осіб, які в силу своїх службових обов'язків мають доступ до відомостей, що містяться в системі персоніфікованого обліку.

Особи мають право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років та наявності страхового стажу не менше 15 років.

Розмір пенсії за віком визначається за формулою:

$$П = Зп \cdot Кс,$$

де: П – розмір пенсії, у гривнях; Зп – заробітна плата (дохід) застрахованої особи, визначена відповідно до статті 40 Закону, з якої обчислюється пенсія, у гривнях; Кс – коефіцієнт страхового стажу застрахованої особи, визначений відповідно до статті 25 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»(далі – закону).

За бажанням застрахованої особи частина розміру пенсії за віком за період страхового стажу, набутого до дня набрання чинності цим Законом, може бути визначена відповідно до раніше діючого законодавства, а частина розміру пенсії за період страхового стажу, набутого після набрання чинності цим Законом, – відповідно до закону.

При цьому частина розміру пенсії за віком, обчислена за раніше діючим законодавством, не може перевищувати максимальних розмірів пенсій, визначених законом для

відповідних категорій пенсіонерів, та не може бути нижчою, ніж розмір трудової пенсії за віком із урахуванням цільової грошової допомоги на прожиття, що діяли на день набрання чинності законом.

Розмір пенсії за віком, обчислений за раніше діючим законодавством, підвищується з дня набрання чинності цим Законом до дня її призначення в порядку, передбаченому частинами першою та другою статті 42 Закону.

Максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність. Тимчасово, по 31 грудня 2017 року, максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) не може перевищувати 10740 гривень.

Пенсія по інвалідності призначається в разі настання інвалідності, що спричинила повну або часткову втрату працездатності внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства) за наявності страхового стажу, передбаченого статтею 32 Закону.

Пенсія по інвалідності призначається незалежно від того, коли настала інвалідність: у період роботи, до влаштування на роботу чи після припинення роботи.

Пенсія по інвалідності від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання призначається відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Пенсійний фонд є органом, який здійснює керівництво та управління солідарною системою, провадить збір, акумуляцію та облік страхових внесків, призначає пенсії та підготує документи для її виплати, забезпечує своєчасне і в повному

обсязі фінансування та виплату пенсій, допомоги на поховання, здійснює контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду, вирішує питання, пов'язані з веденням обліку пенсійних активів застрахованих осіб на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснює адміністративне управління Накопичувальним фондом та інші функції, передбачені цим Законом і статутом Пенсійного фонду.

До структури виконавчих органів солідарної системи відносять Правління Пенсійного Фонду, Виконавчу дирекцію, територіальні органи в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі та районні й міські управління. Наглядова рада Пенсійного фонду створюється аналогічно, як і правління Пенсійного Фонду.

Застрахована особа, яка відповідно до закону є учасником накопичувальної системи пенсійного страхування, має право на отримання довічної пенсії або одноразової виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування, що обліковуються на її накопичувальному пенсійному рахунку в Накопичувальному фонді або на індивідуальному пенсійному рахунку у відповідному недержавному пенсійному фонді – суб'єкті другого рівня системи пенсійного забезпечення, за умови досягнення пенсійного віку, передбаченого статтею 26 Закону, а в разі відстрочення часу призначення пенсії за віком відповідно до цього Закону у період після досягнення такого віку – із дня закінчення строку відстрочення дати призначення пенсії за віком у солідарній системі.

Довічна пенсія за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування враховується під час визначення мінімальної пенсії за віком відповідно до статті 28 Закону.

Страхування і виплата довічної пенсії здійснюється згідно із Законом України «Про страхування» страховою організацією, обраною застрахованою особою.

Розмір довічної пенсії розраховується страховою організацією актуарно, виходячи з суми оплати договору страхування довічної пенсії, з урахуванням майбутнього інвестиційного доходу, забезпечуваного страховою організацією, видатків, пов'язаних із подальшим інвестуванням зазначених

сум, та з урахуванням середньої для чоловіків і жінок величини тривалості життя.

Виплата довічної пенсії здійснюється у строки і в порядку, що визначені договором страхування довічної пенсії.

Страхові організації, що здійснюють страхування і виплату довічної пенсії, передбаченої цим Законом, забезпечують свою платоспроможність відповідно до законодавства про страхову діяльність.

Одноразова виплата учаснику накопичувальної системи пенсійного страхування за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування здійснюється в порядку, визначеному статтею 56 Закону:

1) територіальним органом Пенсійного фонду – за рахунок коштів, що обліковуються на накопичувальному пенсійному рахунку учасника накопичувальної системи пенсійного страхування;

2) адміністратором відповідного недержавного пенсійного фонду – суб'єкта другого рівня системи пенсійного забезпечення – за рахунок коштів, що обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку учасника накопичувальної системи пенсійного страхування

Ситуаційні задачі та завдання для самостійної роботи

Задача 1

Громадянка Іванова О. (57 років) звернулася за призначенням пенсії за віком. На її утриманні перебуває: 75-річна матір – інвалід II групи і син 20 років, що навчається.

За яких умов буде призначено пенсію за віком громадянці Іванової О.?

Чи матиме вона право на надбавки до пенсії(назвіть які)?

Задача 2

Громадянин Суслов І. має 28 років загального стажу. У віці 65 років він звернувся до районного відділення Пенсійного фонду для призначення пенсії посадовій особі місцевого самоврядування. Він має стаж у 2 роки військової служби у Збройних Силах, 4 роки працював секретарем міської Ради і 4

роки – головою постійної комісії обласної ради з питань бюджету на постійній основі. Перед зверненням за призначенням пенсії Суслов І. працював 5 років директором казенного підприємства.

Які умови призначення пенсій посадовим особам місцевого самоврядування? Чи має право Суслов І. на пенсію як посадова особа місцевого самоврядування?

Задача 3

Громадянка Маркіна Ж. в 1991 р. влаштувалася на завод на посаду економіста. У 2006 р. погіршився стан здоров'я її чоловіка, якого було визнано інвалідом І групи. Це стало причиною звільнення з роботи громадянки Маркіної Ж. З 2006 по 2016 р. вона доглядала за хворим чоловіком.

Чи має право громадянка Маркіна Ж. на пенсію за віком при досягненні пенсійного віку, якщо продовжуватиме доглядати хворого чоловіка? На які надбавки до пенсії матиме право громадянка Маркіна Ж.?

Задача 4

Студент ЗНТУ Чулкін Б. (23 роки) навчався на IV курсі. Відпочиваючи в Карпатах, в період канікул, Чулкін Б. зламав ногу та потрапив до лікарні. По закінченні лікування комісія МССК визнала Чулкіна Б. інвалідом III групи.

Які умови призначення пенсії у разі інвалідності для студентів? Чи має Чулкін Б. право на пенсію у разі інвалідності? Як йому буде визначатися розмір пенсії?

Задача 5

Громадянин Вілкун С. у 2013 р. отримав трудове каліцтво і був визнаний інвалідом II групи. Повторний перегляд він повинен був пройти у квітні 2015 р. У зв'язку з хворобою дружини Вілкун С. у призначений час на перегляд не з'явився, через що йому було призупинено виплату пенсії. Перегляд Вілкун С. пройшов лише в квітні 2016 р. При повторному перегляді Вілкуна С. було переведено на III групу інвалідності.

Які умови поновлення виплати пенсії Вілкуну С.? Чи зміниться розмір пенсії Вілкуну С., якщо після досягнення пенсійного віку він перейде на пенсію за віком?

Тестові завдання:

Тест 1. Суб'єктами солідарної системи є:

- А – застраховані особи, члени їхніх сімей та інші особи.
- Б – страхувальники.
- В – Пенсійний фонд.
- Г – уповноважений банк.
- Д – підприємства, установи, організації (далі – організації), що здійснюють виплату та доставку пенсій.
- Е – недержавні пенсійні фонди.

Тест 2. Суб'єктами системи накопичувального пенсійного забезпечення є:

А – особи, від імені та на користь яких здійснюється накопичення та інвестування коштів.

Б – підприємства, установи, організації та фізичні особи, що здійснюють перерахування внесків до системи накопичувального пенсійного забезпечення.

В – Накопичувальний фонд.

Г – недержавні пенсійні фонди.

Д – юридичні особи, які здійснюють адміністративне управління Накопичувальним фондом і недержавними пенсійними фондами та управління їх пенсійними активами.

Е – зберігач.

Ж – страхові організації.

З – Пенсійний фонд.

Тест 3. Страхувальниками відповідно до ст.14 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» є:

А – роботодавці.

Б – Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійного захворювання України.

В – застраховані особи, зазначені в Законі.

Г – військовослужбовці.

Тест 4. Страхувальники набувають статусу платників страхових внесків до Пенсійного фонду:

А – із дня взяття їх на облік територіальним органом Пенсійного фонду.

Б – для осіб, визначених в Законі – із дня набрання чинності договором про їх добровільну участь.

В – із дня звернення їх до Пенсійного фонду.

Тест 5. Уповноважений банк це банк, який:

А – здійснює свою діяльність відповідно до законодавства про банки і банківську діяльність.

Б – провадить розрахунково-касові операції з коштами Пенсійного фонду.

В – забезпечує своєчасне і в повному обсязі фінансування та виплату пенсій.

Тест 6. На кожну застраховану особу відкривається персональна облікова картка, в якій:

А – використовується реєстраційний номер облікової картки платника податків.

Б – використовується серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки та офіційно повідомили про це відповідний орган доходів і зборів і мають відмітку в паспорті).

В – використовується документ від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Тест 7. Згідно зі ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» особи мають право на призначення пенсії за віком:

А – після досягнення віку 60 років та наявності страхового стажу не менше 15 років.

Б – після досягнення віку 60 років та наявності страхового стажу не менше 20 років.

В – після досягнення віку 65 років та наявності страхового стажу не менше 25 років.

Тест 8. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається:

А – на весь період, протягом якого член сім'ї померлого годувальника вважається непрацездатним згідно із частиною другою статті 36 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»,

Б – а членам сім'ї, які досягли пенсійного віку, передбаченого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», – довічно.

В – довічно для всіх осіб, які є непрацездатними та членами сім'ї померлого годувальника.

Тест 9. Заява про призначення пенсії за віком може бути подана застрахованою особою:

А – не раніше ніж за місяць до досягнення пенсійного віку.

Б – не раніше ніж за тиждень до досягнення пенсійного віку.

В – не раніше ніж за сім днів до досягнення пенсійного віку.

Тест 10. Переведення з одного виду пенсії на інший здійснюється з дня подання заяви на підставі документів:

А – про страховий стаж.

Б – заробітну плату (дохід) та інших документів, що знаходяться на час переведення з одного виду пенсії на інший в пенсійній справі.

В – додаткових документів, одержаних органами Пенсійного фонду.

Г – декларація про дохід.

Завдання для самостійної роботи

1. Самостійне опрацювання теоретичних питань:

1. Назвіть принципи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
2. Назвіть суб'єктів системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
3. Дайте характеристику персоніфікованому обліку у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
4. Як призначаються пенсії за віком у солідарній системі?
5. Дайте класифікацію пільгових підстав на пенсію за віком.
6. Які документи необхідні для призначення кожного виду пенсій?
7. Яке ваше ставлення до пенсії за вислугу років?
8. Які органи здійснюють управління солідарною системою загальнообов'язкового пенсійного страхування?
9. Які види довічних пенсій ви знаєте?

2. Написання рефератів за темою:

1. Управління солідарною системою загальнообов'язкового пенсійного страхування.
2. Принципи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
3. Суб'єкти системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Рекомендована література

1. Конституція України від 28.06. 1996 р., № 254 к/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 3. – Ст. 10.
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49–51. – Ст. 376.

4. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 2. – Ст. 11.

5. Про підвищення престижності шахтарської праці: Закон України від 02.09.2008 р. № 345-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 42. – Ст. 293.

6. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 45. – Ст. 425.

7. Про державну службу: Закон України від 20.12.2015 р. № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 4. – Ст. 43.

8. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2–3. – Ст. 12.

9. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 545.

10. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 р. № 1160-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 9. – Ст. 79.

11. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.

12. Про затвердження Інструкції про порядок обчислення і сплати страховальниками та застрахованими особами внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування до Пенсійного фонду України: Постанова Пенсійного фонду України від 19.12.2003 р. № 21-1 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 3. – Ст. 148.

13. Кравченко М. Чинники уповільненої дії пенсійного забезпечення українців / М. Кравченко // Збірник наукових праць НАДУ при Президентові України. 2005. – №1. – С. 431–438.

14. Морозова О. Міжнародні стандарти побудови пенсійної системи / О. Морозова // Вісник Пенсійного фонду України. – 2004. – №12. – С. 17–19.

15. Тищенко О. В. Право соціального забезпечення України: теоретичні та практичні проблеми формування і розвитку галузі: монографія / О. В. Тищенко. – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 394 с.

Тема 8. Недержавне пенсійне забезпечення

Вимоги до знань та вмінь

Знати:

- систему, принципи та суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення;
- недержавні пенсійні фонди, їх види та органи управління;
- порядок укладання пенсійного контракту;
- види пенсійних виплат, умови та порядок їх виплати;
- державний нагляд та контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення.

Вміти:

- аналізувати правові акти та інші документи за допомогою різних наукових методів;
- застосувати теоретичні і практичні знання, отримані в процесі вивчення дисципліни на практиці.

План практичних занять

1. Система, принципи та суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення
2. Недержавні пенсійні фонди, їх види та органи управління
3. Пенсійний контракт та пенсійна схема
4. Види пенсійних виплат, умови та порядок їх виплати
5. Державний нагляд та контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення

Методичні вказівки

Як показав не тільки досвід України, а й світовий, жодна державна солідарна пенсійна система неспроможна забезпечити високий рівень пенсій за низьких розмірів обов'язкових пенсійних відрахувань та несприятливих демографічних умов. Тому Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення», прийнятий 9 липня 2003 р. і, який набув чинності 1 січня 2004 р.,

створює законодавчу базу для розвитку системи добровільного пенсійного забезпечення та надає можливість громадянам робити додаткові добровільні накопичення на старість. Цей Закон встановлює:

- поняття системи недержавного пенсійного забезпечення;
- коло осіб та умови їх участі в системі недержавного пенсійного забезпечення;
- види недержавних пенсійних фондів, порядок їх утворення та функціонування;
- порядок використання, захист та інвестування пенсійних активів;
- види пенсій та порядок їх виплати;
- успадкування пенсійних активів;
- звітність у системі недержавного пенсійного забезпечення;
- відповідальність юридичних осіб, які надають послуги в сфері недержавного пенсійного забезпечення;
- державний нагляд за юридичними особами, які надають послуги в сфері недержавного пенсійного забезпечення.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», система недержавного пенсійного забезпечення – це складова системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб, крім випадків, передбачених законами, у формуванні пенсійних накопичень із метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат.

Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється:

1) пенсійними фондами шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення»;

– страховими організаціями шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії з учасниками фонду, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» та законодавства про страхування;

– банківськими установами відповідно до Закону та законодавства про банківську діяльність шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, що встановлюється згідно із законодавством.

Недержавне пенсійне забезпечення, крім Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», регулюється також законодавством про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, законами України «Про банки і банківську діяльність», «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення».

Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється за такими принципами:

– законодавчого визначення умов недержавного пенсійного забезпечення;

– заінтересованості фізичних осіб у недержавному пенсійному забезпеченні;

– добровільності створення пенсійних фондів юридичними та фізичними особами, об'єднаннями фізичних осіб та об'єднаннями юридичних осіб;

– добровільної участі фізичних осіб у системі недержавного пенсійного забезпечення та вибору виду пенсійної виплати, крім випадків, передбачених цим Законом;

– добровільності прийняття роботодавцем рішення про здійснення пенсійних внесків на користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення;

– економічної заінтересованості роботодавця у здійсненні пенсійних внесків на користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення;

– неможливості необґрунтованої відмови роботодавця від здійснення пенсійних внесків до системи недержавного

пенсійного забезпечення на користь своїх працівників, якщо роботодавець розпочав здійснення таких пенсійних внесків;

- рівноправності всіх учасників пенсійного фонду, які беруть участь в одній пенсійній схемі;

- розмежування та відокремлення активів пенсійного фонду від активів інших суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення та накопичувального пенсійного страхування з метою захисту майнових прав учасників пенсійного фонду та унеможливлення банкрутства пенсійного фонду;

- визначення розміру пенсійної виплати залежно від суми пенсійних коштів, облікованих на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду або застрахованої особи;

- гарантування фізичним особам реалізації прав, наданих їм Законом;

- цільового та ефективного використання пенсійних коштів;

- державного регулювання розміру тарифів на послуги, що надаються у системі недержавного пенсійного забезпечення;

- відповідальності суб'єктів системи недержавного пенсійного забезпечення за порушення норм, передбачених цим Законом та іншими актами законодавства;

- державного регулювання діяльності з недержавного пенсійного забезпечення та нагляду за його здійсненням.

Суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення є фізичні і юридичні особи, як учасники відносин, що регулюються Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення». До таких належать:

1) *недержавні пенсійні фонди* – це юридичні особи, створені відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», які мають статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонують та провадять діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснюють пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному цим Законом порядку;

2) *страхові організації*, які уклали договори страхування довічної пенсії з учасниками фонду, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду;

3) *банківські установи*, які уклали договори про відкриття пенсійних депозитних рахунків;

4) *вкладники та учасники пенсійних фондів, учасники накопичувальної системи пенсійного страхування*. Фізична особа, на користь якої сплачуються пенсійні внески до недержавного пенсійного фонду і яка має право або набуде право на одержання пенсійних виплат із такого фонду, є учасником пенсійного фонду. Учасниками пенсійного фонду можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства. Участь фізичних осіб у будь-якому недержавному пенсійному фонді є добровільною. Фізична особа може бути учасником кількох пенсійних фондів за власним вибором. Пенсійні виплати можуть здійснюватися учасникові або його спадкоємцеві.

Особа, яка сплачує пенсійні внески на користь учасника шляхом перерахування коштів до недержавного пенсійного фонду відповідно до умов пенсійного контракту, є вкладником пенсійного фонду. Вкладником може бути сам учасник, подружжя, діти, батьки, роботодавець учасника пенсійного фонду або професійне об'єднання, членом якого є учасник фонду.

У будь-якому пенсійному фонді його учасники можуть бути одночасно і вкладниками такого фонду.

Учасники відкритого пенсійного фонду мають право залишатися його учасниками у разі припинення здійснення пенсійних внесків на їх користь;

5) *вкладники пенсійних депозитних рахунків* – особи, які сплачують пенсійні внески на користь учасника шляхом перерахування грошових коштів на пенсійний депозитний рахунок до банківської установи за договором про відкриття пенсійного депозитного рахунку;

6) *учасники недержавного пенсійного забезпечення*;

7) *засновники пенсійних фондів* – це можуть бути будь-які одна чи декілька юридичних осіб;

8) *роботодавці* – платники корпоративних пенсійних фондів – це роботодавці, які визнають статут уже створеного корпоративного пенсійного фонду, виявили бажання перераховувати грошові кошти на користь своїх працівників до такого фонду на підставі договору, укладеного ними з радою цього пенсійного фонду;

9) *саморегульвні організації суб'єктів, які надають послуги у сфері недержавного пенсійного забезпечення* – це неприбуткові організації (непідприємницькі товариства), що створюються з метою встановлення професійних стандартів діяльності з адміністрування недержавних пенсійних фондів, захисту та представлення інтересів своїх членів, а також учасників недержавних пенсійних фондів;

10) *органи державного нагляду і контролю у сфері недержавного пенсійного забезпечення* – це Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольний комітет України, Національний банк України;

11) *адміністратори пенсійних фондів* – юридичні особи, що здійснюють адміністрування недержавних пенсійних фондів на умовах Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення»;

12) *компанії з управління активами* – юридичні особи, які провадять професійну діяльність з управління активами на підставі відповідної ліцензії на провадження такої діяльності;

13) *зберігачі* – банки, які здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства про банки та банківську діяльність та відповідають вимогам Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» щодо зберігання та обслуговування коштів недержавних пенсійних фондів;

14) *аудитори* – це фахівці у сфері бухгалтерського обліку й аудиту, які мають право на провадження аудиторської діяльності і займаються виключно наданням аудиторських послуг згідно із законодавством на підставі договору, який укладається між аудитором та юридичною особою;

15) *особи, які надають консультаційні та агентські послуги відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення»* – агентські послуги надаються фізичними особами на підставі договору доручення про надання таких послуг, який укладається з адміністратором недержавного пенсійного фонду. До агентських послуг належать:

а) будь-яка дозволена законодавством діяльність, спрямована на забезпечення переконання осіб у необхідності укладення пенсійного контракту з пенсійним фондом;

б) послуги з укладення пенсійних контрактів від імені адміністратора пенсійного фонду.

За видами пенсійні фонди можуть утворюватися як відкриті пенсійні фонди, корпоративні пенсійні фонди та професійні пенсійні фонди. Студенти повинні дати характеристику їм та їхнім органам управління.

Особливу увагу студенти повинні приділити порядку укладання пенсійному контракту. Пенсійний контракт є договором між пенсійним фондом та його вкладником, який укладається від імені пенсійного фонду його адміністратором та згідно з яким здійснюється недержавне пенсійне забезпечення учасника або декількох учасників фонду за рахунок пенсійних внесків такого вкладника. Пенсійний контракт повинен відповідати положенням статуту пенсійного фонду й обов'язково містити застереження про те, що держава не несе відповідальності за зобов'язаннями пенсійного фонду.

Умови та порядок недержавного пенсійного забезпечення, що здійснюється пенсійними фондами, визначаються пенсійними схемами, які розробляються з дотриманням вимог Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» та інших нормативно-правових актів із питань недержавного пенсійного забезпечення.

Пенсійні схеми та зміни до них розробляються та затверджуються засновником (зборами засновників) пенсійного фонду. Пенсійні схеми корпоративного пенсійного фонду та зміни до них погоджуються з представниками трудових колективів відповідних юридичних осіб – роботодавців, які є засновниками такого фонду. Пенсійні схеми та зміни до них підлягають реєстрації в національній комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Пенсійний фонд може використовувати кілька пенсійних схем.

Пенсійні фонди відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» можуть здійснювати такі види пенсійних виплат:

- 1) пенсія на визначений строк;
- 2) одноразова пенсійна виплата.

Розміри пенсійних виплат визначаються виходячи з сум пенсійних коштів, що обліковуються на індивідуальному

пенсійному рахунку учасника фонду, тривалості виплати та формули розрахунку величини пенсії на визначений строк згідно з методикою, затвердженою національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Пенсійні виплати здійснюються у грошовій формі в національній валюті України. Адміністратор планує обсяг грошових коштів, необхідних для здійснення пенсійних виплат учасникам фонду відповідно до укладених пенсійних контрактів, та надає відповідну інформацію особам, що здійснюють управління пенсійними активами цього фонду в порядку, визначеному договором про управління активами.

Студенти повинні дати характеристику органам, що здійснюють державний нагляд та контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення.

Ситуаційні задачі та завдання для самостійної роботи

Задача 1

Громадянка Маркіна Л. звернулася до недержавного Пенсійного фонду за консультацією:

1. Яким чином укладаються пенсійні контракти?
2. Має вона можливість одночасно укласти пенсійні контракти з різними пенсійними фондами?
3. Можливі затримки у виплаті пенсійних коштів учасника фонду? Які правові наслідки цієї затримки?

Підготуйте відповіді на запитання з посиланням на відповідне законодавство.

Задача 2

Громадянин Вакуленко С., який претендує на посаду голови виконавчого органу професійного адміністратора недержавного пенсійного фонду, що здійснює адміністрування недержавних пенсійних фондів подав наступні документи:

- 1) диплом про вищу юридичну освіту;
- 2) трудову книжку, що засвідчує стаж роботи у сфері ринків фінансових послуг (4 роки) та стаж роботи на керівних посадах (3 роки працював начальником юридичного відділу);

3) кваліфікаційне свідоцтво фахівця з адміністрування недержавних пенсійних фондів.

Чи можуть його призначити на посаду голови виконавчого органу професійного адміністратора недержавного пенсійного фонду? Які кваліфікаційні вимоги за законодавством встановленні до осіб, які входитимуть до складу виконавчих і контролюючих органів адміністратора?

Задача 3

Громадянка Фомкіна Р. уклала пенсійний контракт із адміністратором недержавного пенсійного фонду в грудні 2016 року. Коли вона вирішила перевірити інформацію щодо укладеного пенсійного контракту, то звернулась до Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Але ніякої інформації щодо укладеного контракту вона не отримала.

Виступіть у ролі адвоката. Хто здійснює оприлюднення інформації щодо договорів страхування, укладених у системі недержавного пенсійного забезпечення? Які встановлені законодавством вимоги до складу інформації щодо договорів страхування, укладених у системі недержавного пенсійного забезпечення?

Задача 4

Представник засновників недержавного пенсійного фонду для реєстрації пенсійного фонду як юридичної особи та фінансової установи звернувся та подав два примірники статуту Пенсійного фонду до Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Але Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг відмовила у реєстрації.

Чому Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг відмовила у реєстрації пенсійного фонду? Назвіть повноваження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Які вимоги передбачені законодавством для документів для погодження статутів Пенсійного фонду?

Задача 5

Громадянин Веревкін О. звернувся до юрисконсульта з наступними питаннями:

«Як можна отримати повну інформацію про недержавний пенсійний фонду, а саме: контактної інформації (місцезнаходження, телефон, факс, адреса електронної пошти та, у разі наявності, веб-сторінки); ідентифікаційного коду за ЄДРПОУ; інформації про засновників пенсійного фонду: повне найменування юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи; інформації про реєстрацію пенсійного фонду як фінансової установи (реєстраційний номер пенсійного фонду в Державному реєстрі фінансових установ, дата видачі, серія та номер свідоцтва про реєстрацію фінансової установи)?

Хто здійснює державний контроль за оприлюдненням інформації про діяльність пенсійного фонду?»

Тестові завдання:

Тест 1. Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється:

А – пенсійними фондами шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення».

Б – страховими організаціями шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії з учасниками фонду, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» та законодавства про страхування.

В – банківськими установами відповідно до Закону та законодавства про банківську діяльність шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, що встановлюється згідно із законодавством.

Г – територіальними органами Пенсійного фонду або уповноваженими ним органами чи уповноваженими особами.

Тест 2. Недержавне пенсійне забезпечення, крім Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», регулюється:

А – законодавством про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування.

Б – Законом України «Про банки і банківську діяльність».

В – Законом України «Про інститути спільного інвестування».

Г – Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок».

Д – Законом України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні»

Е – Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

Ж – Законом України «Про пенсійне забезпечення».

Тест 3. Вкладником недержавного пенсійного фонду може бути:

А – сам учасник.

Б – подружжя.

В – діти.

Г – батьки.

Д – роботодавець учасника пенсійного фонду або професійне об’єднання, членом якого є учасник фонду.

Е – будь-яка особа.

Тест 4. Суб’єктами недержавного пенсійного забезпечення є:

А – фізичні особи, як учасники відносин.

Б – юридичні особи, як учасники відносин.

В – приватні особи.

Тест 5. За видами пенсійні фонди можуть утворюватися:

А – як відкриті пенсійні фонди.

Б – як корпоративні пенсійні фонди.

В – як професійні пенсійні фонди.

Г – міжнародні пенсійні фонди.

Тест 6. Адміністратор корпоративного або професійного пенсійного фонду може укласти пенсійні контракти:

А – тільки з тією особою, яка відповідає вимогам, визначеним законодавством та статутами відповідних пенсійних фондів.

Б – тільки з тією особою, яка відповідає вимогам, визначеним Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» та статутами відповідних пенсійних фондів.

Тест 7. Разом із примірником (копією) пенсійного контракту адміністратор повинен надати вкладнику та учаснику фонду:

А – пам'ятку з роз'ясненнями основних положень пенсійного контракту.

Б – копію зазначеної в пенсійному контракті пенсійної схеми.

В – на вимогу вкладника або учасника – витяг із основних положень статуту або копію статуту пенсійного фонду.

Г – довідку про укладення пенсійного контракту.

Тест 8. Адміністратор повинен забезпечити надання примірників (копій) пенсійного контракту учаснику фонду:

А – не пізніше 30 календарних днів з дня укладення пенсійного контракту.

Б – не пізніше 10 календарних днів з дня укладення пенсійного контракту.

В – не пізніше 5 календарних днів з дня укладення пенсійного контракту.

Тест 9. Адміністратор пенсійного фонду подає територіальному органу Пенсійного фонду України інформацію, необхідну для ведення обліку стану накопичувального пенсійного рахунка учасника накопичувальної системи пенсійного страхування:

А – не пізніше як через 10 робочих днів після укладення такого пенсійного контракту.

Б – не пізніш як через 5 робочих днів після укладення такого пенсійного контракту.

В – не пізніш як через 30 робочих днів після укладення такого пенсійного контракту.

Тест 10. Пенсійний контракт набирає чинності:

А – з моменту його підписання вкладником фонду та адміністратором.

Б – з моменту зазначеного сторонами строку його дії.

В – через десять днів із дня його укладення.

Завдання для самостійної роботи

1. Самостійне опрацювання теоретичних питань:

1. Що представляє собою система недержавного пенсійного забезпечення?

2. На яких принципах здійснюється недержавне пенсійне забезпечення?

3. Ким здійснюється недержавне пенсійне забезпечення?

4. Дайте визначення недержавних пенсійних фондів та назвіть їх види.

5. Як створюються недержавні пенсійні фонди?

6. Назвіть види пенсійних виплат.

7. Дайте визначення понять «пенсійний контракт», «пенсійна схема».

8. При яких умовах і в які строки здійснюються пенсійні виплати?

2. Написання рефератів за темою:

1. Недержавне пенсійне забезпечення: сьогодення та перспективи.

2. Концепція державної політики щодо регулювання діяльності у сфері недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

3. Недержавні пенсійні фонди у системі пенсійного забезпечення.

Рекомендована література

1. Конституція України від 28.06. 1996 р., № 254 к/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IX // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47. – Ст. 372.

3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49–51. – Ст. 376.

4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5. – Ст. 30.

5. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05.07.2012 № 5080-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 29. – Ст. 337.

6. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 268.

7. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 № 448/96 ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 51. – Ст. 292.

8. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2000 № 2664-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 1.

9. Кваліфікаційні вимоги до членів рад недержавних пенсійних фондів та фондів з питань адміністрування недержавних пенсійних фондів: Розпорядження Держкомісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27.11.2003 р. №137 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 52. – Ст. 2838.

10. Положення про оприлюднення інформації про діяльність недержавного пенсійного фонду: Розпорядження Держкомісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 16.12.2004 р. № 3100 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 52. – Ч.2. – Ст. 3485.

11. Положення про оприлюднення страховиками інформації щодо договорів страхування, укладених у системі недержавного пенсійного забезпечення: Розпорядження Держкомісії з

регулювання ринків фінансових послуг України від 15.02.2007 р. №6817 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 17. – Ст. 680.

12. Положення про реєстр саморегулювних організацій фінансових установ: Розпорядження Держкомісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26.07.2005 р. № 4380 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 33. – Ст. 2003.

13. Положення про погодження статуту недержавного пенсійного фонду та реєстрацію пенсійних схем: Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України від 18.07.2013 р. № 2362 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 79. – Ст. 2944.

14. Дригваль Н. П. Роль держави у формуванні системи недержавного пенсійного забезпечення / Н. П. Дригваль // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ: Науково-теоретичний журнал. – Луганськ: Луганський державний університет внутрішніх справ, 2007. – Вип. 2. – С. 47–55.

15. Момотюк Д. Є. Роль недержавних пенсійних фондів у системі пенсійного забезпечення / Д. Є. Момотюк // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 71–77.

16. Орел М. Виплати із системи недержавного пенсійного забезпечення: ризики виправдані / М. Орел // Пенсійний кур'єр. – 2005. – № 14. – С. 2.

Тема 9. Державні соціальні допомоги

Вимоги до знань та вмінь

Знати:

□ поняття, види та загальну характеристику допомоги із соціального забезпечення;

□ умови та порядок призначення окремих видів соціальної допомоги сім'ям із дітьми;

□ забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;

- допомоги по безробіттю в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- допомоги на поховання;
- соціальні допомоги малозабезпеченим сім'ям;
- соціальні допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам.

Вміти:

- аналізувати правові акти та інші документи за допомогою різних наукових методів;
- застосувати теоретичні та практичні знання, отримані в процесі вивчення дисципліни на практиці.

План практичних занять

1. Поняття, види та загальна характеристика допомоги із соціального забезпечення.

2. Умови та порядок призначення окремих видів соціальної допомоги сім'ям із дітьми.

3. Забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

4. Допомога по безробіттю в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

5. Допомога на поховання.

6. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям.

7. Державні соціальні допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам.

Методичні вказівки

У загальній системі соціального забезпечення соціальні допомоги є одним із самостійних видів матеріального забезпечення непрацездатних громадян, малозабезпечених сімей, сімей із дітьми та інших осіб. Вони мають лише їм властиві правові ознаки й особливості, які відмежовують їх від інших видів матеріального забезпечення та соціальних послуг, в тому числі й від пенсій. Такими ознаками й особливостями є:

– врегулювання призначення і виплати всіх видів допомоги відповідними нормативними актами, в зв'язку з чим, за наявності передбачених в них обставин, громадяни набувають безумовного права на той чи інший вид допомоги;

– зазвичай, загальна цільова спрямованість допомоги, що полягає в матеріальній підтримці громадян, які в силу тих чи інших соціальних випадків (тимчасова втрата заробітку, підвищення витрат в сім'ї, пов'язаних із народженням чи похованням тощо) потребують надання такої допомоги;

– незалежність у більшості випадків забезпечення різними видами допомоги від інших джерел доходів, що має їх особа, яка звернулася за призначенням того чи іншого виду соціального забезпечення;

– призначення допомоги, як правило, у твердих розмірах;

– соціально-аліментарна природа всіх видів допомоги, яка виражається в без еквівалентності їх надання;

– обмеженість виплати допомоги визначеними тимчасовими рамками (наприклад, допомоги у зв'язку із тимчасовою непрацездатністю виплачуються працівникам до їх видужання, допомоги на дітей – до досягнення ними відповідного віку тощо).

Отже, під допомогою із соціального забезпечення розуміють гарантовані, врегульовані нормами права разові або періодичні (щомісячні) грошові виплати соціально-аліментарного характеру, з метою матеріальної підтримки громадян, які в силу певних соціальних випадків, передбачених законом, потребують такої допомоги незалежно від наявності в них будь-яких інших джерел доходу.

Фінансування виплат допомоги здійснюється за рахунок коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування, державного бюджету та місцевих бюджетів.

Багатоманітність видів соціальної допомоги, передбачених законодавством, широке коло громадян, які мають право на їх одержання, дають можливість класифікувати їх за певними ознаками, цілями та завданнями на відповідні групи.

Всі допомоги із соціального забезпечення поділяються на три групи.

До першої групи належать допомоги, що виплачуються з метою компенсації втраченого з поважних причин заробітку

впродовж нетривалого часу в розмірі, який, зазвичай, визначається в процентному відношенні до середньомісячного заробітку. До таких, наприклад, належать допомоги з тимчасової втрати працездатності, допомога по безробіттю тощо. Умови призначення такої допомоги виключають можливість одержання їх одночасно із заробітною платою, хоч у деяких випадках допускають їх виплату поряд із пенсією та іншими допомогамі. Наприклад, допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю працюючому пенсіонеріві.

Другу групу становлять допомоги, що надаються додатково до основних джерел засобів існування (заробітної плати, пенсії тощо). Вони спрямовані не на заміну (хоч би і тимчасово) основних джерел засобів існування, а на покриття додаткових витрат, на які основних доходів, на думку законодавця, недостатньо. (Наприклад, допомога при народженні дитини, допомога на поховання тощо). Вони, як правило, мають разовий характер.

До третьої групи включаються допомоги, які надаються в певних випадках особам, які не мають джерел засобів до існування. Наприклад, допомога непрацюючій матері по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Таке групування не виключає можливості розмежування окремих видів допомоги залежно від соціального випадку, покладеного в основу їх надання.

У процесі реформування сфери соціального забезпечення динамічно розвивається і законодавство про соціальні допомоги, з'являються нові види допомоги, змінюються терміни, порядок призначення та виплати допомоги, підвищуються їх розмір, запроваджено принцип надання допомоги працюючим громадянам на умовах загальнообов'язкового державного соціального страхування. З цією метою за останні роки було прийнято ряд законів. Це, зокрема, закони України: «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 р., «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 р. та інші.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» передбачає в разі настання страхового випадку, крім відшкодування моральної (немайнової) шкоди, потерпілим

від нещасних випадків на виробництві або професійних захворювань і членам їхніх сімей, страхові виплати:

1) страхової виплати втраченого заробітку (або відповідної його частини) залежно від ступеня втрати потерпілим професійної працездатності (далі – щомісячна страхова виплата);

2) страхової виплати в установлених випадках одноразової допомоги потерпілому (членам його сім'ї та особам, які перебували на утриманні померлого);

3) страхової виплати дитині, яка народилася інвалідом внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання її матері під час вагітності;

4) страхових витрат на медичну та соціальну допомогу.

Студенти повинні розглянути також види допомоги передбачені у Законі України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»:

1) допомога з тимчасової непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною);

2) допомога у зв'язку з вагітністю та пологами;

3) допомога на поховання (крім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли від нещасного випадку на виробництві). У разі смерті застрахованої особи або особи, яка перебувала на її утриманні допомога на поховання надається в розмірі, що встановлюється правлінням Фонду, але не менше розміру прожиткового мінімуму, встановленого законом.

4) оплата лікування в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортного закладу після перенесених захворювань і травм.

Видами матеріального забезпечення за Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» є:

1) допомога по безробіттю, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності;

2) допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні.

Ситуаційні задачі та завдання для самостійної роботи

Задача 1

Громадянин Куліков С., який є інвалідом І групи з дитинства внаслідок загального захворювання, звернувся за призначенням йому державної допомоги як інваліду з дитинства. В управлінні праці та соціального захисту йому відмовили у призначенні допомоги, мотивуючи це тим, що він вже отримує пенсію у зв'язку з інвалідністю, а також надбавку до неї.

Куди можна оскаржити відмову управління праці та соціального захисту в наданні допомоги? Чи має Куліков С. право на державну допомогу як інвалід із дитинства? Обчисліть розмір виплат, які можуть виплачуватись Кулікову С., якщо таку допомогу буде призначено.

Задача 2

Громадянин Мукравін О. звернувся до районного відділу праці та соціального захисту із заявою про призначення його сім'ї допомоги як малозабезпечених. Із довідки про склад сім'ї видно, що сім'я складається з чотирьох осіб: подружжя Мукравіних, а також двоє неповнолітніх дітей віком 4 і 7 років. Мукравін О. зареєстрований у центрі зайнятості як безробітний і отримує допомогу в разі безробіття у розмірі 560 грн. Мукравіна Л. є інвалідом ІІ групи, не працює, отримує пенсію 1400 грн.,

Хто має право на допомогу малозабезпеченим сім'ям? Обчисліть розмір допомоги сім'ї.

Задача 3

Громадянка Кочеткова І. розлучена і сама виховує дитину віком 14 років. Працюючи економістом, вона отримує заробітну плату 2200 грн, а також отримує аліменти на дитину в розмірі 660 грн. Вона звернулася до районного відділу праці та соціального захисту із запитанням, чи має право на отримання допомоги для догляду за дитиною?

На отримання якої допомоги матиме право Кочеткова І.? Обчисліть розмір цієї допомоги.

Задача 4

За отриманням допомоги на поховання звернулася громадянка Тучкова М. Вона є дочкою інваліда Великої Вітчизняної війни, який помер 2 серпня 2016 року.

Чи буде їй виплачено допомогу на поховання і в якому розмірі? Чи вплине на рішення та обставина, що громадянка Тучкова М. звернулася за допомогою через 8 місяців після смерті інваліда?

Задача 5

Громадянка Кулакова С. розлучилася з чоловіком. До суду за стягненням аліментів вона не зверталася, оскільки її колишній чоловік ніде не працює. Вона навчається в коледжі з відривом від виробництва й отримує стипендію. Після розірвання шлюбу з нею залишилася дитина віком 2 роки 4 місяці. Вона звернулася до районного відділу праці та соціального захисту із заявою про призначення допомоги малозабезпеченій сім'ї.

Хто має право на цю допомогу? Який порядок зменшення її розміру? Дайте відповідь.

Тестові завдання:

Тест 1. Право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності мають:

А – застраховані громадяни України.

Б – іноземці, особи без громадянства та члени їх сімей, які проживають в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

В – не застраховані громадяни.

Тест 2. За страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності надаються такі види матеріального забезпечення та соціальних послуг:

А – допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною).

Б – допомога по вагітності та пологах.

В – допомога на поховання (крім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли від нещасного випадку на виробництві).

Г – оплата лікування в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортного закладу після перенесених захворювань і травм.

Д – допомога по безробіттю, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності.

Тест 3. Допомога по тимчасовій непрацездатності по догляду за хворою дитиною віком до 14 років виплачується:

А – застрахованій особі з першого дня за період, протягом якого дитина за висновком лікаря потребує догляду, але не більш як за 14 календарних днів.

Б – застрахованій особі з першого дня за період, протягом якого дитина за висновком лікаря потребує догляду, але не більш як за 10 календарних днів.

В – застрахованій особі з першого дня за період, протягом якого дитина за висновком лікаря потребує догляду, але не більш як за 15 календарних днів.

Тест 4. Допомога по тимчасовій непрацездатності по догляду за хворим членом сім'ї (крім догляду за хворою дитиною віком до 14 років) надається:

А – застрахованій особі з першого дня, але не більш як за три календарні дні, а у виняткових випадках, з урахуванням тяжкості хвороби члена сім'ї та побутових обставин, – не більш як за сім календарних днів.

Б – застрахованій особі з першого дня, але не більш як за п'ять календарних дні, а у виняткових випадках, з урахуванням тяжкості хвороби члена сім'ї та побутових обставин, – не більш як за сім календарних днів.

Тест 5. Допомога по вагітності та пологах застрахованій особі виплачується за весь період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами:

А – тривалість якої становить 70 календарних днів до пологів.

Б – 56 (у разі ускладнених пологів або народження двох чи більше дітей – 70) календарних днів після пологів.

В – тривалість якої сумарно становить 120 календарних днів до пологів та після пологів.

Тест 6. Допомога на поховання надається у разі смерті застрахованої особи, а також членів сім'ї, які перебували на її утриманні:

А – дружини (чоловіка).

Б – дітей, братів, сестер та онуків, які не досягли 18 років або старших цього віку, якщо вони стали інвалідами до 18 років (братів, сестер та онуків – за умови, що вони не мають працездатних батьків), а студентів та учнів середніх професійно-технічних та вищих навчальних закладів із денною формою навчання – до 23 років.

В – батька, матері.

Г – діда та баби за прямою лінією спорідненості.

Д – члени сім'ї, які мали самостійні джерела засобів до існування.

Тест 7. Особи, які підлягають страхуванню від нещасного випадку:

А – особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту).

Б – учні та студенти навчальних закладів, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти, залучені до будь-яких робіт під час, перед або після занять; під час занять, коли вони набувають професійних навичок; у період проходження виробничої практики (стажування), виконання робіт на підприємствах.

В – особи, які утримуються у виправних закладах та залучаються до трудової діяльності на виробництві цих установ або на інших підприємствах за спеціальними договорами.

Г – громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності.

Тест 8. Страхові виплати провадяться щомісячно в установлені Фондом дні на підставі постанови цього Фонду або рішення суду:

А – потерпілому – з дня втрати працездатності внаслідок нещасного випадку або з дати встановлення професійного захворювання.

Б – особам, які мають право на виплати у зв'язку зі смертю годувальника, – з дня смерті потерпілого, але не раніше дня виникнення права на виплати.

В – іншим особам, передбаченим законодавством.

Тест 9. Відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» призначаються такі види державної допомоги сім'ям з дітьми:

А – допомога у зв'язку з вагітністю та пологами.

Б – допомога при народженні дитини.

В – допомога при усиновленні дитини.

Г – допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування.

Д – допомога на дітей одиноким матерям.

Тест 10. Допомога по безробіттю виплачується:

А – з 8 дня після реєстрації застрахованої особи в установленому порядку в державній службі зайнятості.

Б – з першого дня після реєстрації застрахованої особи в установленому порядку в державній службі зайнятості.

Завдання для самостійної роботи

1. Самостійне опрацювання теоретичних питань:

1. Назвіть принципи, за якими виплачуються державні соціальні допомоги.
2. Назвіть ознаки, за якими державні соціальні допомоги відрізняються від страхових.
3. У яких випадках допомога на поховання є державною, а не страховою допомогою.
4. Назвіть державні органи, що здійснюють функції з надання соціальної допомоги.
5. Які ви знаєте види матеріального забезпечення та соціальних послуг за страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності?
6. Назвіть види державної допомоги сім'ям із дітьми.
7. Хто з працюючих виступає суб'єктами права на державні допомоги сім'ям із дітьми?
8. Який державний соціальний стандарт виступає критерієм визначення розміру соціальної державної допомоги?

2. Написання рефератів за темою:

1. Правове забезпечення соціальної допомоги в Україні.
2. Правове забезпечення соціального захисту безробітних.
3. Сучасний стан правового регулювання соціального страхування в Україні.

Рекомендована література

1. Конституція України від 28.06. 1996 р., № 254 к/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV//Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46. – Ст. 403.
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 № 1533-III //Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 22. – Ст. 171.

4. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 № 1768-III //Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 35. – Ст. 290.

5. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам: Закон України від 18.05.2004 № 1727-IV //Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 33–34. – Ст. 404.

6. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 № 2811-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 5. – Ст. 21.

7. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 1. – Ст. 1.

8. Про затвердження Порядку надання допомоги на поховання деяких категорій осіб виконавцю волевиявлення померлого або особі, яка зобов'язалася поховати померлого: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 99 //Офіційний вісник України. – 2007. – № 8. – Ст. 306.

9. Ананко С. Призначення державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям / С. Ананко // Юридичний журнал. – 2008. – № 7–8. – С. 149–152.

10. Пономаренко О. М. Правове регулювання соціального забезпечення допомогами у зв'язку з народженням та вихованням дитини: / О. М. Пономаренко. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Х. 2005. – 20 с.

Тема 10. Соціальні пільги та соціальне обслуговування

Вимоги до знань та вмінь

Знати:

- поняття «соціальні пільги» та «соціальні послуги»;
- класифікація соціальних пільг;
- форми та види соціальних послуг;
- органи, які здійснюють соціальне обслуговування;
- соціальне обслуговування інвалідів;
- соціальне обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян;

- соціальне обслуговування дітей-сиріт.

Вміти:

- аналізувати правові акти та інші документи за допомогою різних наукових методів;
- застосувати теоретичні і практичні знання, отримані в процесі вивчення дисципліни на практиці.

План практичних занять

1. Поняття та ознаки соціальних пільг.
2. Класифікація соціальних пільг.
3. Поняття та принципи соціальних послуг.
4. Форми та види соціальних послуг.
5. Поняття соціального обслуговування та органи, які здійснюють соціальне обслуговування
6. Організація діяльності з надання соціальних послуг.

Методичні вказівки

В юридичній літературі під соціальною пільгою розуміється законодавче звільнення (повне чи часткове) особи від виконання нею свого обов'язку або надання їй додаткових прав при настанні соціального ризику чи за наявності в такої особи значних заслуг перед державою, що пов'язані з певними публічними подіями. Соціальні пільги є додатковим видом соціального забезпечення. Вони надаються незалежно від того, отримує особа пенсію, допомоги чи заробітну плату, їх роль полягає у забезпечення додаткової підтримки особам, у яких пенсія та заробітна плата є меншими від прожиткового мінімуму. Соціальні пільги спрямовані на реалізацію конституційного права кожного громадянина на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло.

Студенти повинні добре знати основні ознаки соціальних пільг, а саме:

– вони спрямовуються на більш повне задоволення інтересів суб'єктів, полегшення умов їх життєдіяльності. Метою

встановлення пільг є соціальний захист, покращення становища окремих категорій громадян;

– є своєрідним відхиленням від єдиних положень нормативного характеру та способом юридичної диференціації прав громадян, елементом їх спеціального правового статусу. Так, для певних категорій громадян встановлені правила, які полегшують вступ до навчальних закладів, гарантують безплатний проїзд у громадському транспорті, зменшують розмір оплати житлово-комунальних послуг тощо;

– є правомірними винятками з правила про необхідність виконання особою обов'язків, передбачених законодавством;

– закріплюються переважно у законах, якими визначаються особливості спеціального правового статусу певних категорій громадян.

Правовою підставою надання громадянам соціальних пільг є: 1) настання соціального ризику за обставин, передбачених у законодавстві; 2) наявність у особи особливих заслуг перед державою, що пов'язані із такими публічними подіями державного чи міжнародного значення, як військові дії, техногенні катастрофи, стихійні лиха тощо.

Студенти повинні знати класифікацію соціальних пільг за змістом. Виділяють такі категорії пільг, встановлених законодавством: житлово-комунальні; медико-реабілітаційні; транспортні; соціально-побутові; пенсійні; соціально-трудова.

Надання соціальних послуг ґрунтується на принципах: адресності та індивідуального підходу; доступності та відкритості; добровільності вибору отримання чи відмови від надання соціальних послуг; гуманності; комплексності; максимальної ефективності використання бюджетних та позабюджетних коштів суб'єктами, що надають соціальні послуги; законності; соціальної справедливості; забезпечення конфіденційності суб'єктами, що надають соціальні послуги; дотримання суб'єктами, що надають соціальні послуги, державних стандартів соціальних послуг, етичних норм і правил.

Соціальні послуги це комплекс заходів із надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем.

Згідно з чинним законодавством застосовуються дві основні форми надання соціальних послуг: матеріальна допомога та соціальне обслуговування.

Матеріальна допомога надається особам, що знаходяться у складній життєвій ситуації, у вигляді грошової або натуральної допомоги: продуктів харчування, засобів санітарії і особистої гігієни, засобів догляду за дітьми, одягу, взуття та інших предметів першої необхідності, палива, а також технічних і допоміжних засобів реабілітації.

Соціальне обслуговування це система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку і послуги, що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності. Соціальне обслуговування здійснюється:

- за місцем проживання особи (вдома);
- за місцем проживання (перебування) дитини у сім'ях громадян, які відповідно до договору надають послуги щодо утримання та виховання дитини (прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, сім'ї патронатних вихователів);
- у стаціонарних інтернатних установах та закладах;
- у реабілітаційних установах та закладах;
- в установах та закладах денного перебування;
- в установах та закладах тимчасового або постійного перебування;
- у територіальних центрах надання соціальних послуг;
- в інших закладах соціальної підтримки (догляду).

Студенти повинні розглянути види соціальних послуг. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» можуть надаватися такі види соціальних послуг:

- соціально-побутові послуги – забезпечення продуктами харчування, м'яким та твердим інвентарем, гарячим харчуванням, транспортними послугами, засобами малої механізації, здійснення соціально-побутового патронажу, соціально-побутової адаптації, виклик лікаря, придбання та доставка медикаментів тощо;

– психологічні послуги – надання консультацій з питань психічного здоров'я та поліпшення взаємин з оточуючим соціальним середовищем, застосування психодіагностики, спрямованої на вивчення соціально-психологічних характеристик особистості, з метою її психологічної корекції або психологічної реабілітації, надання методичних порад;

– соціально-педагогічні послуги – виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, організація індивідуального навчального, виховного та корекційного процесів, дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності тощо, а також залучення до роботи різноманітних закладів, громадських організацій, заінтересованих осіб;

– соціально-медичні послуги – консультації щодо запобігання виникненню та розвитку можливих органічних розладів особи, збереження, підтримка та охорона її здоров'я, здійснення профілактичних, лікувально-оздоровчих заходів, працетерапія;

– соціально-економічні послуги – задоволення матеріальних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, що реалізуються у формі надання натуральної чи грошової допомоги, а також допомоги у вигляді одноразових компенсацій;

– юридичні послуги – надання консультацій із питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу та реалізації юридичної відповідальності осіб, що вдаються до протиправних дій щодо цієї особи (оформлення правових документів, захист прав та інтересів особи, інша правова допомога тощо);

– послуги з працевлаштування – пошук підходящої роботи, сприяння у працевлаштуванні та соціальне супроводження працевлаштованої особи;

– інформаційні послуги – надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги); розповсюдження просвітницьких та культурно-освітніх знань (просвітницькі послуги); поширення об'єктивної інформації про

споживчі властивості та види соціальних послуг, формування певних уявлень і ставлення суспільства до соціальних проблем (рекламно-пропагандистські послуги);

– інші соціальні послуги.

Студентам необхідно знати організацію діяльності з надання соціальних послуг.

Ситуаційні задачі та завдання для самостійної роботи

Задача 1

Громадянка Маркіна О. (2000 р. н.) у 2015р. залишилися круглою сиротою. У червні 2017 р. вона подала документи для вступу на юридичний факультет ЗНТУ. Зовнішнє незалежне оцінювання вона пройшла, але набрала недостатньо балів для зарахування до закладу вищої освіти.

Проаналізуйте наведену ситуацію та дайте відповідь на такі запитання.

Чи матиме Маркіна О. право на пільгове зарахування на юридичний факультет ЗНТУ?

Які нормативно-правові акти врегулюють це питання?

Задача 2

Громадянин Локтіонов С., працівник патрульної поліції, загинув при виконанні службових обов'язків. Його дружина звернулася до житлово-комунального господарства із заявою про зміну розміру квартирної плати. Їй пояснили, що право на зменшення розміру квартирної плати мають члени сімей загиблих військовослужбовців. Оскільки її чоловік не був військовослужбовцем Збройних Сил України, то вона не має права на пільги з квартирної плати.

Право на які пільги мають члени сімей загиблих поліцейських?

Хто належить до членів сімей загиблих?

Задача 3

Подружжя Верупкіних звернулося до районного управління праці та соціального захисту населення м. Запоріжжя із заявою про прийняття їх на обслуговування у територіальному центрі

надання соціальних послуг. При розгляді заяви виявилось, що в них є діти у Київській області, але через те, що проживають далеко і працюють, не можуть здійснювати за ними догляд. Начальник відділу прийому громадян пояснив, що управління може укласти договір про надання соціальних послуг на умовах повного відшкодування їхньої вартості.

Який існує порядок прийняття на обслуговування у територіальному центрі надання соціальних послуг?

В яких випадках громадяни приймаються на обслуговування безплатно?

Чи правомірні дії працівників управління праці та соціального захисту населення?

Задача 4

Дівчинка Меркулова О. (десять років) була затримана працівниками патрульної служби на проспекті Соборному при занятті жебракуванням. При з'ясуванні обставин її поведінки з'ясувалося, що вона проживає у неповній сім'ї, її матір ніде не працює та зловживає спиртними напоями.

Чи може вона бути влаштована до дитячого будинку-інтернату?

Який порядок поміщення неповнолітніх до дитячих будинків-інтернатів?

Задача 5

Інвалід Загоруйко М. звернувся до Департаменту соціального захисту населення Запорізької обласної державної адміністрації із заявою про заміну автомобіля з ручним керуванням, яким він був забезпечений на пільгових умовах. Департамент відмовив у заміні автомобіля, оскільки Загоруйко М. не пройшов переосвідчення у МСЕК. Загоруйко М. заперечував проти переосвідчення, мотивуючи це тим, що інвалідність йому встановлено безстроково.

Які інваліди мають право на пільгове забезпечення автомобілями?

Який порядок заміни автомобілів?

Як вирішити цей спір?

Тестові завдання:

Тест 1. За сферою суспільного життя пільги поділяють на:

- А – трудові.
- Б – податкові.
- В – транспортні.
- Г – житлові.
- Д – у сфері охорони здоров'я.
- Е – у сфері охорони освіти.

Тест 2. Залежно від характеру підстави, з якої пільги надаються певним категоріям осіб, пільги поділяють на:

- А – професійні.
- Б – соціальні.
- В – гарантійні.

Тест 3. Правовою підставою надання громадянам соціальних пільг є:

- А – настання соціального ризику за обставин, передбачених у законодавстві;
- Б – наявність у особи особливих заслуг перед державою, що пов'язані із такими публічними подіями державного чи міжнародного значення, як військові дії, техногенні катастрофи, стихійні лиха тощо.
- В – направлення на отримання соціальної пільги.

Тест 4. Основні форми надання соціальних послуг:

- А – матеріальна допомога.
- Б – соціальне обслуговування.
- В – державна нагорода.

Тест 5. Фінансування соціальних послуг здійснюється за рахунок коштів:

- А – державного та місцевих бюджетів.
- Б – спеціальних фондів.
- В – підприємств, установ та організацій.
- Г – плати за соціальні послуги.
- Д – благодійної допомоги (пожертвувань).

Е – одержувачів соціальних послуг.

Є – інших джерел, передбачених законодавством.

Тест 6. Надання соціальних послуг здійснюють:

А – соціальні працівники.

Б – інші фахівці.

В – соціальні робітники.

Г – волонтери.

Тест 7. Особи, винні у порушенні законодавства про соціальні послуги, несуть:

А – цивільно-правову відповідальність.

Б – адміністративну відповідальність.

В – кримінальну відповідальність.

К – дисциплінарну відповідальність.

Тест 8. Сфера надання соціальних послуг заснована на використанні та розвитку всіх форм власності та складається:

А – з державного сектора.

Б – недержавного сектора.

В – сектора іноземних держав.

Тест 9. До державного сектору надання соціальних послуг входять:

А – суб'єкти, що надають соціальні послуги та знаходяться в державній власності, управління якими здійснюється центральними органами виконавчої влади.

Б – суб'єкти, що надають соціальні послуги і підпорядковуються підприємствам, установам та організаціям.

Тест 10. До недержавного сектору надання соціальних послуг відносяться:

А – громадські організації.

Б – благодійні організації.

В – релігійні організації.

Г – фізичні особи, діяльність яких пов'язана з наданням соціальних послуг.

Завдання для самостійної роботи

1. Самостійне опрацювання теоретичних питань:

1. Визначте поняття «соціальні пільги».
2. Назвіть ознаки за якими соціальні пільги відрізняються від професійних пільг.
3. Назвіть суб'єктів права на соціальні пільги в Україні.
4. Обґрунтуйте необхідність збереження соціальних пільг в Україні.
5. Визначте поняття «соціальні послуги».
6. Назвіть види та форми соціальних послуг.
7. Визначте поняття «соціальне обслуговування».
8. Назвіть органи, які здійснюють соціальне обслуговування.
9. Дайте характеристику організації діяльності з надання соціальних послуг.
10. Назвіть джерела фінансування соціальних послуг.

2. Написання рефератів за темою:

1. Проблеми реформування державної системи соціальних пільг в Україні.
2. Види соціальних пільг за законодавством України.
3. Види соціальних послуг за законодавством України.

Рекомендована література

1. Про жертви нацистських переслідувань: Закон України від 23.03.2000 р. № 1584- III//Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 24. – Ст. 182.
2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 № 1533-III //Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 22. – Ст. 171.
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV//Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46. – Ст. 403.

4. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-ХІІ// Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 21. – Ст. 252.

5. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. № 3721- ХІІ//Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 4. – Ст. 18.

6. Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні: Закон України від 17.04.1991 р. № 962- ХІІ//Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 22. – Ст. 262.

7. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551- ХІІ//Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 45. – Ст. 425.

8. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 р. № 796-ХІІ// Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 16. – Ст. 200.

9. Про безплатний проїзд пенсіонерів на транспорті загального користування: постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.1993 р. № 354 // Голос України. – 1993. – 19 травня. – № 91.

10. Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 04.11.2016 р. № 591 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 100. – Ст. 3266.

11. Про затвердження Положення про забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації потерпілих унаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання: Постанова Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань від 25.03.2008 р. № 23 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 46. – Ст. 1502.

12. Про затвердження Порядку виплати грошової компенсації вартості санаторно-курортного лікування деяким категоріям громадян: постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2004 р. № 785 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 24. – Ст. 1598.

13. Про затвердження Типового положення про молодіжне відділення дитячого будинку-інтернату: наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 02.04.2008 р. № 173 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 56. – Ст. 1893.

14. Про затвердження Типового положення про психоневрологічний інтернат: постанова Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 957 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 101. – Ст. 3308.

15. Про затвердження Типового положення про спеціальний будинок інтернат: наказ Міністерства соціальної політики України від 09.11.2011 р. № 432 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 96. – Ст. 3507.

16. Про затвердження Умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів України в 2017 році: наказ Міністерства освіти і науки України від 13.10.2016 р. № 1236 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 96. – Ст. 3132.

17. Сташків Б. Соціальному обслуговуванню – законодавче закріплення / Б. Сташків // Право України. – 1997. № 10. – С. 31–35.

18. Сташків Б. І. Теоретичні питання системи права соціального обслуговування / Б. І. Сташків // Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю кафедри трудового та господарського права Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Харків, 3 листопада 2017 р.): за аг. ред. К. Ю. Мельника. – Х.: Харків. Нац. ун-т внутр. справ, 2017. – С.431–434.

19. Тищенко О. В. Право соціального забезпечення України: теоретичні та практичні проблеми формування і розвитку галузі: монографія / О. В. Тищенко. – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 394 с.

СПИСОК НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ВИКОРИСТАНИХ У НАВЧАЛЬНОМУ ВИДАННІ

1. Загальна декларація прав людини // Права людини. Міжнародні договори України. Декларація. Документи. – К.: Наук. думка, 1992. – С.18–24.

2. Законодавство України про соціальне забезпечення // Бюл. Законодавства і юрид. практики України. – 2004. № 10. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 432 с.

3. Кваліфікаційні вимоги до членів рад недержавних пенсійних фондів та фондів з питань адміністрування недержавних пенсійних фондів: Розпорядження Держкомісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27.11.2003 р. №137 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 52. – Ст. 2838.

4. Конституція України від 28.06. 1996 р., № 254 к/ 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

5. Питання запровадження обмежень на проведення перевірок державними інспекціями та іншими контролюючими органами: постанова Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2014 року № 408 //Офіційний вісник України. – 2014.– № 72. – Ст. 2031.

6. Питання медико-соціальної експертизи: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 р. № 1317 //Офіційний вісник України. – 2009.– № 95. – Ст. 3265.

7. Положення про Міністерство соціальної політики України: Указ Президента України від 17.06.2015 № 423 //Офіційний вісник України. – 2011.– № 29. – Ст. 1227.

8. Положення про оприлюднення інформації про діяльність недержавного пенсійного фонду: Розпорядження Держкомісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 16.12.2004 р. № 3100 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 52. – Ч.2. – Ст. 3485.

9. Положення про оприлюднення страховиками інформації щодо договорів страхування, укладених у системі недержавного пенсійного забезпечення: Розпорядження Держкомісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 15.02.2007 р. №6817 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 17. – Ст. 680.

10. Положення про погодження статуту недержавного пенсійного фонду та реєстрацію пенсійних схем: Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України від 18.07.2013 р. № 2362 //Офіційний вісник України. – 2013. – № 79. – Ст. 2944.

11. Положення про реєстр саморегульованих організацій фінансових установ: Розпорядження Держкомісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26.07.2005 р. № 4380 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 33. – Ст. 2003.

12. Положенням про Пенсійний фонд України: Указ Президента України від 6 квітня 2011 року № 384 // Офіційний вісник України. – 2011.– № 29. – Ст. 1223.

13. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III //Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5. – Ст. 30.

14. Про безплатний проїзд пенсіонерів на транспорті загального користування: постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.1993 р. № 354 // Голос України. – 1993. – 19 травня. – № 91.

15. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 № 448/96 ВР //Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 51. – Ст. 292.

16. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 № 2811-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 5. – Ст. 21.

17. Про державну службу: Закон України від 20.12.2015 р. № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. –2016. – № 4. – Ст. 43.

18. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 № 1768-III //Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 35. – Ст. 290.

19. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам: Закон України від 18.05.2004 № 1727-IV //Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 33–34. – Ст. 404.

20. Про жертви нацистських переслідувань: Закон України від 23.03.2000 р. № 1584- III//Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 24. – Ст. 182.

21. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 1. – Ст. 1.

22. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 46. – Ст. 403.

23. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 № 1533-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 22. – Ст. 171.

24. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46. – Ст. 403.

25. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 р. № 1160-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 9. – Ст. 79.

26. Про затвердження Інструкції про застосування переліку професійних захворювань: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.12.2000 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 5. – Ст. 199.

27. Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 04.11.2016 р. № 591 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 100. – Ст. 3266.

28. Про затвердження Інструкції про порядок обчислення і сплати страховальниками та застрахованими особами внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування до Пенсійного фонду України: Постанова Пенсійного фонду України від 19.12.2003 р. № 21-1 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 3. – Ст. 148.

29. Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення положень про структурні підрозділи соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій: Наказ Міністерства соціальної політики України від 26.11.2012 р. № 741 // [Електронний ресурс]. – режим доступу: – <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-z-rozroblennja-p-doc124659.html>.

30. Про затвердження переліку професійних захворювань: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2000 р. № 1662 //Офіційний вісник України. – 2000.– № 45. – Ст. 1940.

31. Про затвердження Положення про забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації потерпілих унаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання: Постанова Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань від 25.03.2008 р. № 23 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 46. – Ст. 1502.

32. Про затвердження Положення про Фонд соціального захисту інвалідів: Наказ Міністерства соціальної політики України від 14.04. 2011р. № 129 //Офіційний вісник України. – 2011.– № 34. – Ст. 1413.

33. Про затвердження Порядку виплати грошової компенсації вартості санаторно-курортного лікування деяким категоріям громадян: постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2004 р. № 785 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 24. – Ст. 1598.

34. Про затвердження Порядку надання допомоги на поховання деяких категорій осіб виконавцю волевиявлення померлого або особі, яка зобов'язалася поховати померлого: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 99 //Офіційний вісник України. – 2007. – № 8. – Ст. 306.

35. Про затвердження Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів: Наказ МВС України від 22.11.2012 № 1077 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 99. – Ст. 4026.

36. Про затвердження Типового положення про молодіжне відділення дитячого будинку-інтернату: наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 02.04.2008 р. № 173 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 56. – Ст. 1893.

37. Про затвердження Типового положення про психоневрологічний інтернат: постанова Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 957 //Офіційний вісник України. – 2016. – № 101. – Ст. 3308.

38. Про затвердження Типового положення про спеціальний будинок інтернат: наказ Міністерства соціальної політики

України від 09.11.2011 р. № 432 //Офіційний вісник України. – 2011. – № 96. – Ст. 3507.

39. Про затвердження Умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів України в 2017 році: наказ Міністерства освіти і науки України від 13.10.2016 р. № 1236 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 96. – Ст. 3132.

40. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 2. – Ст. 11.

41. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05.07.2012 № 5080-VI //Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 29. – Ст. 337.

42. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IX //Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47. – Ст. 372.

43. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03. 1991 р. № 875-XII// Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 21. – Ст. 252.

44. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 № 3721-XII //Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 4. – Ст. 18.

45. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII //Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 3. – Ст. 10.

46. Про пенсії за особливі заслуги перед Україною: Закон України від 01.06.2000 № 1767-II //Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 35. – Ст. 289.

47. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 № 2262-XII //Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 29. – Ст. 399.

48. Про підвищення престижності шахтарської праці: Закон України від 02.09.2008 р. № 345-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 42. – Ст. 293.

49. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2–3. – Ст. 12.

50. Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні: Закон України від 17.04.1991 р. № 962- XII//Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 22. – Ст. 262.

51. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII //Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 15. – Ст. 190.

52. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551- XII//Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 45. – Ст. 425.

53. Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист: Закон України від 24.03.1998 № 203/98ВР //Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 40. – Ст. 249.

54. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 № 796-XII //Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 16. – Ст. 200.

55. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96ВР //Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.

56. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 545.

57. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2000 № 2664-III //Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 1.

58. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV //Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 268.

СПИСОК НАВЧАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ананко С. Призначення державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям / С. Ананко // Юридичний журнал. – 2008. – № 7–8. – С. 149–152.

2. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України: Навч. посіб. М. Д. Бойко. Право соціального забезпечення України: Навч. посіб. – К.: Олан, 2004. – С. 30–49.

3. Болотіна Н. Б. Концепція кодифікації законодавства України про соціальне забезпечення / Н. Б. Болотіна // Право України. – 1996. – № 7. – С. 51–53.

4. Болотіна Н. Б. Предмет права соціального забезпечення України / Н. Б. Болотіна // Вісник Львівського ун-ту. Серія юридична. Л.: ЛДУ, 2001. – Вип. 36 – С. 396–399.

5. Болотіна Н. Б. Метод сучасного права соціального забезпечення України / Н. Б. Болотіна // Юрид. весті. – 2001. – № 1. – С. 108–113.

6. Бондарчук М. І. Правова природа правовідносин у сфері соціального забезпечення / М. І. Бондарчук // Наук. вісн. Ченівецьк. Ун-ту: Правознавство. – Чернівці: Рута, 2003. – Вип. 180. – С. 78–81.

7. Бурак В. Я., Синчук С. М. Право соціального забезпечення України: Курс лекцій для студентів. / В. Я. Бурак, С. М. Синчук – 2-ге вид. – Л.: ЛНУ, 2003. – С. 10–12.

8. Герасимів Т. З. Принципи права соціального забезпечення України. /Т. З. Герасимів – Дрогобич: Вид. фірма «Відродження», 2002. – 128 с.

9. Дригваль Н. П. Роль держави у формуванні системи недержавного пенсійного забезпечення / Н. П. Дригваль // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ: Науково-теоретичний журнал. – Луганськ: Луганський державний університет внутрішніх справ, 2007. – Вип. 2. – С. 47–55.

10. Ждан М. Щодо поняття та класифікації принципів права соціального забезпечення в Україні / М. Ждан // Юридична Україна. – 2005. – № 1. – С. 33–37.

11. Жернаков В. В. Викладання права соціального забезпечення в умовах реформування законодавства у соціальній

сфері / В. В. Жернаков // Проблеми вдосконалення правового регулювання місцевого самоврядування: Матер. Наук.-практ. конф. (м. Харків, 4–5 груд. 2001 р.).– Х.: Нац. Юрид. акад. України, 2002. – С. 288–290.

12. Козак З. Міжнародна гармонізація та координація законодавства з соціального забезпечення / З. Козак // Бюл. Нац. служби посередництва і примирення. – 2005. – № 11. – С. 54–56.

13. Коробенко Н. П. Генезис пенсійних правовідносин у праві соціального забезпечення / Н. П. Коробенко // Часопис Київ. Ун-ту права. – 2006. – № 1. – С. 116–121.

14. Кравченко М. Чинники уповільненої дії пенсійного забезпечення українців / М. Кравченко // Збірник наукових праць НАДУ при Президентові України. – 2005. № 1. – С. 431–438.

15. Кравчук Т. В. Правові проблеми регулювання пенсійного забезпечення в Україні та деяких країнах СНД у разі втрати годувальника / Т. В. Кравчук // Правова держава: Щорічник наук. праць. – Вип. 16. – К.: ІДП НАН України, 2005. – С. 623–629.

16. Момотюк Д. Є. Роль недержавних пенсійних фондів у системі пенсійного забезпечення / Л. Є. Момотюк // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 71–77.

17. Морозова О. Міжнародні стандарти побудови пенсійної системи / О. Морозова // Вісник Пенсійного фонду України. – 2004. – №12. – С. 17–19.

18. Орел М. Виплати із системи недержавного пенсійного забезпечення: ризики виправдані / М. Орел // Пенсійний кур'єр. – 2005. – № 14. – С. 2.

19. Пилипенко П. Д. Акти договірною характеру у системі джерел права соціального забезпечення / П. Д. Пилипенко // Вісн. Львів. Ун-ту: Серія юридична. – Вип. 44. – Л.: 2007. С. 199–206.

20. Пилипенко П. Д. Поняття та види принципів права соціального забезпечення / П. Д. Пилипенко // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матер. XI регіон. Наук.-практ. конф. (3–4 лют. 2005 р.) – Л.: ЛДУ, 2005. – С. 272–274.

21. Пилипенко П. Д. Система (структура) права соціального забезпечення / П. Д. Пилипенко // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: щоріч. Бюл. Київ. Ін-ту внутр. справ. – К.: КІВС, 2004. Вип. 9. – С. 265–269.

22. Пономаренко О. М. Правове регулювання соціального забезпечення допомогами у зв'язку з народженням та вихованням дитини: / О. М. Пономаренко. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Х. 2005. – 20 с.

23. Правові проблеми трудового та пенсійного законодавства України в контексті євроінтеграції: монографія / [Н. М. Хуторян, Я. В. Сімутіна, М. М. Шумило та ін.; відповід. ред. Н. М. Хуторян]. – К.: Ніка-Центр, 2017. – 256 с.

24. Прилипка С. М. Визначення методу права соціального забезпечення в сучасних умовах / С. М. Прилипка // Пробл. Законності: Респ. Міжвідом. Наук. зб. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2004. – Вип. 66 – С.64–72.

25. Прилипка С. М. Деякі питання щодо змісту конвенції Міжнародної організації праці № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення /С. М. Прилипка // Пробл. Законності: Респ. Між від. Наук. зб. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2001. – Вип. 48. – С. 91–96.

26. Прилипка С. М. До питання визначення функцій права соціального забезпечення / С. М. Прилипка // Пробл. Законності: Респ. Міжвідом. Наук. зб. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. – Вип. 95 – С.43–47.

27. Прилипка С. М. Конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці як джерела права соціального забезпечення /С. М. Прилипка // Актуальні проблеми державного управління: Зб. Наук. пр. – № 2 (17): У 2-х ч. – Ч. 2: - Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2003. – С. 219–225.

28. Прилипка С. М. Основні принципи соціального забезпечення в умовах соціальної держави та ринкової економіки /С. М. Прилипка // Пробл. Законності: Респ. міжвід. наук. зб. – Х.: Нац. Юрид. акад. України, 2003. – Вип. 60. – С. 107–115.

29. Прилипка С. М. Проблеми теорії права соціального забезпечення. / С. М. Прилипка – Х.: ПП «Берека-Нова», 2006. – 264 с.

30. Синчук С. М. Щодо проблеми спеціальної працездатності у правовідносинах соціального забезпечення / С. М. Синчук// Правове регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення: проблеми і перспективи розвитку: тези доповідей і наук. повідомлень учасників VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м.

Харків, 3–4 жовт. 2014 р.) / за ред.. В. В. Жернакова. – Х.: Право, 2014. – С.335–338.

31. Сирота И. М. Все о пенсиях, пособиях, социальной защите граждан Украины (научно-практический комментарий и сборник нормативных актов)/ И. М. Сирота – 5-е изд., перераб. и доп. – Харьков: Одиссей, 2004, – 704.

32. Сирота І. М. Право соціального забезпечення в Україні: Підручник. / І. М. Сирота–Х.: Одісей, 2001. – С. 38–53.

33. Стаховська Н. М. Поняття та особливості правовідносин у сфері соціального забезпечення / Н. М. Стаховська // Вісник: Юрид. науки. – К.: Київ. Держ. Ун-т, 2000. – Вип.40. – С. 55–63.

34. Сташків Б. Соціальному обслуговуванню – законодавче закріплення / Б. Сташків // Право України. – 1997. № 10. – С. 31–35.

35. Сташків Б. І. Міжнародно-правові акти як джерела права соціального забезпечення / Б. І. Сташків// Держава і право: 36. наук, праць. Юридичні і політичні науки. – Вип. 23. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. – С. 187.

36. Сташків Б. І. Принципи права соціального забезпечення / Б. І. Сташків // Право України. – 2002. – № 4. – С. 83–85.

37. Сташків Б. І. Проблеми принципів пенсійного права /Б. І. Сташків Сучасні проблеми трудового та пенсійного законодавства: матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Харків, 27 листопада 2015 р.); за заг. Ред.. К. Ю. Мельника / МВС України, Харк. Нац.. ун-т внутр.. справ. – Х.: ХНУВС, 2015. – С.293–299.

38. Сташків Б. І. Теоретичні питання системи права соціального обслуговування / Б. І. Сташків // Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю кафедри трудового та господарського права Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Харків, 3 листопада 2017 р.): за аг. ред.. К. Ю. Мельника. – Х.: Харків. Нац.. ун-т внутр.. справ, 2017. – С.431–434.

39. Сташків Б. І. Теорія права соціального забезпечення: Навч. посібник. / Б. І. Сташків. – К.: Знання, 2005. – 405 с.

40. Сташків Б. І. Юридичні факти в праві соціального забезпечення. / Б. І. Сташків. - Чернігів: Ред. – видавн. Комплекс «Деснянська правда», 2008. – 260 с.

41. Тищенко О. В. Право соціального забезпечення України: теоретичні та практичні проблеми формування і розвитку галузі: монографія / О. В. Тищенко. – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 394 с.

42. Шумна Л. П. Страхові внески за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням: поняття та їх значення для соціального забезпечення / Л. П. Шумна // Підприємництво, господарство і право. – 2005. № 6. – С. 64–66.

43. Якубенко В. Напрями підвищення ефективності реалізації принципів соціальної держави / В. Якубенко // Українське право: Наук.-практ. часоп. – К.: Укр. Правнича Фундація, 2003. – № 1 (16) – С. 100–106.

44. Ярошенко О. М. До питання про необхідність кодифікації законодавства про соціальне забезпечення / О. М. Ярошенко// Конституція – основа державно-правового будівництва і соціального розвитку України: Тези наук. доп. та повідом. Учасників наук. конф. мол. учених (м. Харків, 30 черв. 2001 р.). – Х.: Нац. Юрид. акад.. України, 2001. С. 52–54.

ДЛЯ ПОДАТОК

Навчальне електронне видання
комбінованого використання
Можна використовувати в локальному
та мережному режимах

СМОЛЯРОВА Марина Леонідівна

ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Практикум

Один електронний оптичний диск (DVD-ROM);
супровідна документація.
Тираж 100 прим. Зам. № 1004.

Видавець і виготовлювач
Запорізький національний технічний університет,
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64
Тел.: (061) 769–82–96, 220–12–14

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2394 від 27.12.2005.